

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

VESNA ZAKARIĆ

STRUKTURNI SKLADI –

**Spodbujanje slovenskega podjetništva z vidika širjenja in
utrjevanja regionalizma na Zahodnem Balkanu**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

VESNA ZAKARIĆ
Mentor: doc.dr. Damjan Lajh

STRUKTURNI SKLADI –

**Spodbujanje slovenskega podjetništva z vidika širjenja in
utrjevanja regionalizma na Zahodnem Balkanu**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2008

ZAHVALA

Hvala draga družina, za vašo podporo in razumevanje na tej vznemerljivi poti doživetij.

Hvala tudi tebi Saša, za ves tvoj optimizem, ki me spodbuja pri uresničevanju mojih ciljev.

Vesna

STRUKTURNI SKLADI – Spodbujanje slovenskega podjetništva z vidika širjenja in utrjevanja regionalizma na Zahodnem Balkanu

V diplomski nalogi predstavim vlogo strukturnih skladov pri usmerjenem spodbujanju slovenskih podjetniških interesov na področju Zahodnega Balkana. Slednja regije je za slovenska podjetja, ki želijo delovati v tujini primarna izstopna točka. Regionalno sodelovanje gospodarskih omrežij Slovenije z Zahodnim Balkanom lahko predstavlja pomemben prispevek k hitrejšemu regionalizmu in posledično evropeizaciji regije, kot končnega cilja evropske kohezijske politike. V prvem delu tako predstavim ukrepe s katerimi se EU jasno opredeli do usmerjenega delovanja na tem območju z namenom doseganja kohezije z ostalim delom Skupnosti. Nadalje, v luči ideje regionalizma predstavim kohezijsko politiko EU, s poudarkom na strukturnih skladih, kakršen je ESRR. V slovenskih nacionalnih dokumentih, kot so Strategija razvoja Slovenije, Državni razvojni program in OP RR je ideja spodbujanja podjetniške internacionalizacije zastopana. Ugotoviti poskušam v kolikšni meri nacionalne prioritete spodbujanja podjetništva zasledujejo širšo evropsko idejo utrjevanja regionalizma na Zahodnem Balkanu. Razviti gospodarska partnerstva znotraj te regije pomeni priložnost za slednjo, pozicionirati se kot suverena in funkcionalna entiteta v konkurenčnem boju za evropska razvojna sredstva. V drugem delu tako skozi analizo razpisov ovrednotim, ali se ideja sprejeta na strateški ravni Slovenije, o pomenu tega območja za slovensko gospodarsko in varnostno politiko, uresničuje tudi v praksi in v povezavi z razvojem Zahodnega Balkana.

Ključne besede: Evropska unija, kohezijska politika, regionalizem, Zahodni Balkan.

STRUCTURAL FUNDS – Stimulation of Slovenian enterprises from the view of expansion and consolidation of regionalism in the Western Balkans

In my graduate work I present the part which the structural funds play in stimulation of Slovenian enterprise interests in the Western Balkans. The region itself is an important exit point for Slovenian export companies. Regional cooperation of Slovenian economic networks with the Western Balkans can represent an important contribution to faster development of regionalism and consequently to faster europeanization of the region, as a final goal of European cohesion policy. In the first part I present the measures EU is taking, which clearly define it's point of action with a specific goal of attaining a cohesion of Western Balkans with the rest of the Community. Next in the light of the idea of regionalism I present EU cohesion policy, with strong emphasis on structural funds such as ESRR. In Slovenian national documents, as Development strategy of Slovenia, State development program and OP RR there is much representation of the idea of stimulating enterprises. I'm trying to find out in what extent national priorities of supporting enterprises follow wider European idea of consolidating regionalism in the Western Balkans. Developing economic partnerships within the region is an opportunity for later to position itself as a sovereign and functioning entity in a competitive engagement for European development funds. In the second part through the analysis of funds, I evaluate if the idea accepted at strategic level of Slovenia, on the importance of the region for Slovenian economics and security policy, is realizing in practice and in connection with the development of the Western Balkans.

Key words: European Union, cohesion policy, regionalism, Western Balkans.

KAZALO

1. UVOD	8
1.1 Tema diplomske naloge	8
1.2 Struktura diplomske naloge in metodologija	9
1.3 Predstavitev hipotez	11
1.4 Uporabljeni teoretični koncepti	11
2. POMEN STABILNOSTI ZAHODNEGA BALKANA ZA EU	18
2.1 Opredelitev pojma Jugovzhodna Evropa in Zahodni Balkan	18
2.2 Ozadje ekonomske in politične nestabilnosti na Zahodnem Balkanu	19
2.3 Povezovanje regije Zahodnega Balkana z EU	21
2.4 Pomen stabilnosti Zahodnega Balkana za EU in Slovenijo	24
2.4.1 Novi regionalizem in Zahodni Balkan	26
3. KOHEZIJSKA POLITIKA EU	27
3.1 Koraki regionalnega razvoja EU	28
3.2 Kohezijska politika v EU	30
3.2.1 Strukturni skladi	33
3.2.1.1 Osnovni okviri delovanja strukturnih skladov	34
3.2.1.1.1 Državni razvojni program (<i>National Development Plan</i>)	35
3.2.1.1.2 Razvojni okvir podpore skupnosti (<i>Community Support Framework</i>)	35
3.2.1.1.3 Enotni programski dokument (<i>Single Programming Document</i>)	35
3.2.1.1.4 Izvedbeni programi (<i>Operational Programmes</i>)	35
3.2.2 Operativni program 2007-2013: Jugovzhodna Evropa	35
3.2.2.1 Načela delovanja strukturnih skladov	37
3.2.3 Evropski sklad za regionalni razvoj in njegovo delovanje	38
4. PREDNOSTNA PODROČJA SPODBUJANJA SLOVENSKEGA PODJETNIŠVA V OKVIRU ERSS	39
4.1 Analiza strateških in izvedbenih dokumentov RS	39
4.1.1 Strategija razvoja Slovenije	40
4.1.2 Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007-2013	41
4.1.2.1 Učinki DRP za obdobje 2007-2013	42
4.1.3 Operativni programi	45
4.1.3.1 Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007-2013 (OP RR)	46

4.1.3.1.1	<i>Razvoj omrežij</i>	47
4.1.3.1.2	<i>Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov</i>	48
4.1.3.1.3	<i>Razvoj regij</i>	48
4.1.4	Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007-2013	48
4.2	Pomen Zahodnega Balkana za slovensko gospodarstvo	51
4.2.1	Prisotnost in vizija slovenskega podjetništva na Zahodnem Balkanu	52
5.	ANALIZA JAVNIH RAZPISOV ZA SPODBUJANJE SLOVENSKEGA PODJETNIŠTVA V OBDOBJU 2007	55
5.1	Vzorčenje	55
5.1.1	Vzorčni okvir	55
5.1.2	Izbor vzorca	56
5.2	Omejitve pri izvedbi raziskave	56
5.3	Predstavitve vzorca - razpisi za spodbujanje podjetništva v letu 2007	57
5.4	Analiza	61
6.	ZAKLJUČEK	65
7.	LITERATURA IN VIRI	69
7.1	Literatura	69
7.2	Viri	71
7.3	Internetni viri	72

SEZNAM TABEL, SHEM IN GRAFOV

TABELE

Tabela 3.1: Finančna perspektiva 2007-2013 in njene prioritete	32
Tabela 4.1: Razvojni izdatki DRP po razvojnih področjih znotraj prioritete: konkurenčno gospodarstvo in hitrejša rast.....	43
Tabela 4.2: Razvojni izdatki DRP po razvojnih področjih znotraj prioritete: učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta.....	44
Tabela 4.3: Razvojni izdatki DRP po razvojnih področjih znotraj prioritete: povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja.....	45
Tabela 5.1: Razpisi vključeni v raziskovalni vzorec.....	58

SHEME

Shema 3.1: Zemljevid regije OP 2007-2013: Jugovzhodna Evropa	36
Shema 5.1: Poenostavljen prikaz dostopa do sredstev v finančni perspektivi 2007-2013.....	57
Shema 5.2: Področja regionalnega razvoja.....	63

GRAFI

Graf 4.1: Izvoz blaga po ekonomskih skupinah držav – primerjava med obdobji.....	53
Graf 4.2: Izvoz Slovenije v države Zahodnega Balkana – primerjava med obdobji.....	54
Graf 5.1: Ali je med razvojnimi spodbudami podjetništva kot cilj izpostavljeno regionalno sodelovanje / regionalizem?.....	61
Graf 5.2: Vrste regionalnega sodelovanja opredeljene v finančnih pobudah za leto 2007.....	62
Graf 5.3: Povprečna vrednost razpisa (mio. EUR) po vrsti regionalnega sodelovanja.....	63
Graf 5.4: Povprečna vrednost kriterija »regionalizem« po posameznih področjih.....	64

1. UVOD

1.1 Tema diplomske naloge

Že z Lizbonsko strategijo si Evropska unija (v nadaljevanju: EU) za svoj strateški cilj zastavi postati najbolj konkurenčno, dinamično in na znanju temelječe gospodarstvo, ki bo zmožno slediti viziji trajnostnega razvoja in se istočasno spopadati z izzivi socialne in ekonomske neenakosti med regijami. Hkratno uresničevanje omenjenih dimenzij je podprto tudi z delovanjem strukturnih skladov, kot mehanizma EU za uresničevanje skupne evropske kohezijske politike. In če ideja spodbujanja podjetništva s strukturnimi skladi kot enega od načinov zmanjševanja razvojnih razlik primarno pokriva trenutno evropsko sedanost sedemindvajsetih držav članic, je koncept evropske kohezijske politike v svojem bistvu zasnovan veliko širše, saj se tudi države nečlanice s slednjo politiko srečujejo že v letih pred formalnim vstopom v EU. Ena takšnih prihodnosti je tudi tematika Zahodnega Balkana, zaznamovana kot območje kontinuirane ekonomske in politične nestabilnosti. EU je s sistemom predpristopnih pomoči pokazala interes za hitrejši in stabilnejši razvoj te regije in si kot strateški cilj zastavila pridružitve Zahodnega Balkana k ostalemu delu EU. Procesi evropeizacije z institucionalnim prilagajanjem nacionalnih sistemov strukturi Skupnosti so na Zahodnem Balkanu, z izjemo Hrvaške, še v povojih. Kljub vsemu pa je cilj EU še pred politično integracijo spodbuditi ekonomsko povezovanje držav tega območja z EU tržiščem, in se tako pri širitvi tudi sama zavarovati pred potencialnim neravnovesjem v sistemu lastnega delovanja, kot posledica razvojnih razlik¹ med novimi in starimi regijami. Da bi približali prihodnje članice standardom razvitosti EU, je spodbujanje regionalnega sodelovanja držav EU z omrežji Zahodnega Balkana učinkovit korak priprave. V tem trenutku je regionalno povezovanje najlažje doseči s sodelovanjem podjetij v regiji z gospodarstvom EU in koga, če ne Slovenijo, ki je tradicionalno vezana na balkanske trge, zanima razvoj gospodarstva zahodnobalkanske regije, pri čemer ji je tudi v interesu biti ena prvih držav, ki bo lahko izkoristila njegove potenciale za lasten gospodarski razvoj in konkurenčnost na evropskem in globalnem trgu.

In če je razglasitev neodvisnosti Kosova v slovenski javnosti odprla debato med politiko in gospodarstvom o potrebi premišljeno in skladno opredeljevati se do političnih vprašanj in ukrepov, zaradi vplivov, ki jih ti imajo na slovensko gospodarstvo, bo zanimivo preučiti celostni interes naše države do Zahodnega Balkana skozi izhodišča in v povezavi z uresničevanjem prioritet evropske kohezijske politike, kot predstavljeno v Strategiji razvoja

¹ EU se boji ponovitve situacije, v kateri se je znašla po zadnji večji širitvi leta 2004.

Slovenije in Državnem razvojnem programu. Slovenski gospodarstveniki poudarjajo, da finančna in politična pomoč slovenskemu podjetništvu pri delovanju na Zahodnem Balkanu pomeni podporo nadaljnjemu razvoju, kar spodbuja možnosti regionalnega sodelovanja. Slednje stališče se pričakuje tudi od slovenske politike, ki se je tudi v vlogi predsedujoče EU zavzemala za stabilnost, perspektivo in razvoj tega dela Evrope.

Namen pričujoče naloge je preučiti vlogo strukturnih skladov pri usmerjenem spodbujanju slovenskih podjetniških interesov na področju Zahodnega Balkana, skozi analizo vsebine slednjih. Razpad Jugoslavije in politično-gospodarska kriza, ki je sledila v devetdesetih, sta pomenila začasno izgubo tržišč Zahodnega Balkana za slovenska podjetja. Gospodarske vezi so se obnovile in danes je jasno, da je za slovenske izvoznike in podjetja, ki želijo delovati v tujini, ena ključnih izstopnih točk prav področje nekdanje skupne države.

Poleg finančne spodbude pa s sredstvi strukturnih skladov podprti projekti zahtevajo zavezo razviti partnerstvo z lokalnimi akterji predvsem v fazi koordinacije in implementacije projektov. Vse to tako prispeva tudi k hitrejšem regionalizmu in posledično k evropeizaciji regije, kot končnega cilja kohezijske politike. Obravnavana tematika je tako postavljena v širši okvir evropskih integracij in kohezijske politike EU. S strukturnimi skladi, ki z idejo regionalnega sodelovanja spodbujajo slovenske podjetniške projekte na Zahodnem Balkanu, je tako poleg pozitivnih učinkov za slovensko gospodarstvo mogoče slediti tudi ideji širitve in utrjevanja regionalizma, kot koncepta, ki ga podpira EU, ko govori o hitrejši stabilizaciji regije v kontekstu kohezijske politike. Ali je v okviru preučevanih slovenskih strukturnih skladov, ki spodbujajo podjetništvo, mogoče zaslediti noto višjega cilja, to je širjenja in utrjevanja regionalizma na področju Zahodnega Balkana, bo pokazala analiza v okviru empiričnega dela diplomskega dela.

1.2 Struktura diplomske naloge in metodologija

V začetnem poglavju dela na kratko opredelim pojma Zahodni Balkan in Jugovzhodna Evropa. Razumeti razliko je ključno za razumevanje teme na način, kot jo v okviru kohezijske politike razumeta EU in Slovenija. Nadalje predstavim ključne dogodke, ki so spodbudili ekonomsko-politično krizo v regiji in od EU zahtevali opredelitev do vprašanja Zahodnega Balkana. Četudi je Evropa sprva kot najboljšo rešitev videla lastno distanciranje od dogodkov, je v boju za širšo globalno idejo prevlade nad ZDA, ki se je v devetdesetih letih večkrat predstavila kot razsodnik v političnih vprašanjih Balkana, slednjo regijo vendarle sprejela pod svoje okrilje interesa. S predstavitvijo ukrepov, kakršna sta Pakt stabilnosti in Stabilizacijsko-pridružitveni sporazum, želim poudariti, da se je EU jasno opredelila do usmerjenega

delovanja na področju te regije z namenom doseganja stabilizacije in razvoja področja, s ciljem, ki bo presegel golo gospodarsko² povezovanje. Pri predstavitvi teme bom uporabila metodo analize sekundarnih virov.

V nadaljevanju bom opredelila pojem evropske kohezijske politike kot rezultata integracijskih procesov EU. Regionalizem kot politična in ideološka ideja, katere cilj je vzpostavitev v praksi funkcionalne regije, je način spopadanja z vprašanji socialne in ekonomske kohezije. Koncept funkcionalne regije spodbujajo tudi strukturni skladi kot osrednji finančni inštrument kohezijske politike. Za potrebe samostojnega obstoja držav Zahodnega Balkana je udeležanje regionalizma nedvomno ključnega pomena. Odgovor na vprašanje, kako hitro bo mogoče slednji koncept živeti tudi v praksi, pa ni izključno³ v rokah političnih in gospodarskih oblasti držav regije, saj je pomembna vpletenost celotne EU. V poglavju predstavim idejo strukturnih skladov, s ključnim poudarkom na Evropskem skladu za regionalni razvoj (v nadaljevanju ESRR). Smernice, ki so zastavljene z ESRR, naj bi s podporo gospodarstvu odpravljale razvojna neskladja in krepile konkurenčnost med regijami. Pri analizi slednjega poglavja bom informacije pridobila iz primarnih in sekundarnih virov.

Ker pa distribucija evropskih razvojnih sredstev poteka na podlagi ciljev in ukrepov kohezijske politike, ki si jih v večletnih razvojnih programih zastavi država članica, se osredotočim tudi na prednostna področja spodbujanja slovenskega podjetništva, zajeta v usmeritvah, kakršne so Strategija razvoja Slovenije, Državni razvojni program, Operativni program krepitve regionalnih razvojnih prioritet ter Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti. Tematiko bom poskušala ovrednotiti z analizo navedenih primarnih virov. Tu me zanima predvsem, v kolikšni meri se prioritete spodbujanja slovenskega podjetništva na področju Zahodnega Balkana skladajo z dejansko vrednostjo, ki jo ima območje regije za slovensko gospodarstvo, če z vrednostjo razumemo obseg trenutno aktivnih slovenskih podjetij na tem področju. Za opis stanja bom uporabila tudi pregled uradnih statistik in drugih uradnih podatkov.

V zadnjem delu diplomske naloge bom pripravila analizo, narejeno na vzorcu slovenskih strukturnih skladov iz obdobja 2007, ki jih po svoji vsebini uvrščamo med razpise spodbujanja podjetniškega sektorja. Pri tem bom v ospredje postavila vprašanje, ali slovenski strukturni skladi res spodbujajo internacionalizacijo slovenskih podjetij na način, ki za cilj postavlja tudi vidik širjenja in utrjevanja regionalizma v omrežjih Zahodnega Balkana.

² Gospodarsko povezovanje je vendarle najpogostejši način za začetek povezovanja in gradnje širših skupnih interesov.

³ Četudi Zahodni Balkan mora sprejeti ključno odgovornost.

Vsebinsko bom analizirala primarne dokumente, kot so razpisi, ki so bili objavljeni v Sloveniji v letu 2007 ter ovrednotila prisotnost tematike regionalizma skozi analizo namena oziroma cilja razpisa.

V zaključku predstavljam ugotovitve kot rezultat analize in teorije, predstavljene v diplomskem delu.

1.3 Predstavitev hipotez

Slovenska politika in gospodarstvo kontinuirano poudarjata pomen zahodnobalkanskih tržišč za slovensko podjetništvo, istočasno pa strukturni skladi kot inštrumenti spodbujanja omenjenega sektorja v okviru kohezijske politike ne opredeljujejo ukrepov za spodbujanje regionalnega sodelovanja podjetij s konkretnim ciljem utrjevanja regionalizma na področju Zahodnega Balkana. Sama internacionalizacija podjetništva in z njo povezano regionalno sodelovanje sta sicer podprta z dokumenti na nacionalni ravni kot strategija za spodbujanje konkurenčnosti domačega gospodarstva, a svoje mesto med konkretnimi pobudami najdeta le v majhnem deležu.

Hipoteza 1: *Slovenija je z dokumentom Državni razvojni program v finančni perspektivi 2007-2013 sprejela in vključila v svoje načrtovanje idejo spodbujanja slovenskih podjetniških omrežij z vidika širjenja in utrjevanja regionalizma, a se slednja politika skozi konkretne programe strukturnih skladov v letu 2007 še ne odraža.*

Hipoteza 2: *Koncept regionalizma kot ga podpirajo slovenski strukturni skladi, objavljeni v letu 2007, išče svoj primarni obstoj v potrebah po gospodarskem razvoju in konkurenčnosti slovenskega gospodarstva na nacionalni ravni, ne v ideji kohezije z Zahodnim Balkanom.*

1.4 Uporabljeni teoretični koncepti

Na evropsko integracijo lahko gledamo kot na omrežje pravil in procedur, ki regulirajo obnašanje in poskušajo nadzorovati rezultate le-tega (De Rooij 2002: 448). S kohezijsko politiko, katere del so tudi strukturni skladi, so predstavljene aktivnosti, programi in ukrepi nosilcev organiziranih interesov na regionalni ravni, katerih delovanje je koordinirano s strani EU (Mrak 2004: 29). Sredstva strukturnih skladov so nepovratna sredstva, dodeljena na osnovi razvojnih nacionalnih programov, predhodno usklajenih med Evropsko Komisijo (v nadaljevanju: EK) in državo članico. Ob tem je pomembno sodelovanje lokalnih in regionalnih oblasti ter interesnih združenj, saj so ti igralci bolj kot nacionalna oblast

informirani o lokalnih problemih. Mreže prepletenosti in proceduralnih ukrepov na ravni nacionalnih sistemov v procesu definiranja interesov se tako že približujejo kooperativnemu vladanju (Kohler-Koch 2002: 3). Kljub temu pa velja, da nacionalna in regionalna raven nista vsestransko povezani v omrežja, saj ju diferencira že institucionalna ločitev distributivnih politik od razvojnih. Odločitve o financiranju in distribuciji na ravni EU sprejema Svet ministrov, regije, odstranjene iz procesa sprejemanja odločitev, pa pridobijo na pomenu na drugi stopnji javnopolitičnega cikla (Benz in Eberlein 1999: 336).

Za potrebe razumevanja odnosa nacionalnih sistemov do politik, sprejetih na ravni EU, v nadaljevanju predstavljam dva relevantna teoretična modela vladanja, ki bosta pomagala osvetliti koncept evropskih integracij ter kohezijske politike in v okviru slednje nastalih ukrepov za uresničevanje razvojnih prioritet Slovenije.

Če so v začetku 50. let prejšnjega stoletja koncept evropskih integracij analizirali z vidika teorije mednarodnih odnosov kot politike med narodi, ki se povezujejo z namenom doseči razvoj posameznih javnopolitičnih sektorjev, pri čemer se je dinamika evropskih integracij poskušala razložiti z nasprotujočima si pristopoma - intergovernmentalizmom in neofunkcionalizmom, danes študije o EU vendarle usmerjajo svoj pogled na politiko znotraj nastalega EU sistema vladanja (Bache 1998: 17). Sodelovanje držav v EU se na ravni, kot jo vidi državocentričen medvladni pristop, ne razlikuje dosti od delovanja mednarodnih režimov (Bache 1998: 17). Intergovernmentalisti⁴ verjamejo, da je narava povezovanja pogojena s strani nacionalne vlade, saj je slednji dana vloga čuvaja⁵ vrat med supranacionalnim in nacionalnim sistemom (Bache 1998: 17). Državocentrična paradigma poudarja, da nacionalne države ostajajo, neodvisno od poglobljanja integracije, najpomembnejši institucionalni nivo EU, ki v okviru mednarodnih institucij sprejema odločitve, kot rezultat meddržavnega pogajanja o preferencah posameznih držav (De Rooij 2002: 447-448). Na drugi strani neofunkcionalisti⁶ vztrajajo na tem, da vsakemu koraku v integraciji logično sledi naslednji,

⁴ Države imajo na ključnih področjih nacionalnega interesa še vedno raje varnost ali tako imenovano lastno nadzorovano negotovost. Tako se v okviru pomembnih področij še vedno najbolj zanesejo le nase in nastopajo kot učinkoviti čuvaji vrat (Bache 1998: 19).

⁵ Idejo o nacionalnih vladah kot čuvajih vrat kritizira Carol Webb, ki trdi, da je podoba nacionalnih vlad, kot jo predstavljajo intergovernmentalisti, enodimenzionalna. Po mnenju Webbove čuvaji vrat niso uspešni in učinkoviti, temveč pogosto razdvojeni med nacionalnimi interesi in interesi EK, v poziciji ohranjati dodatne prednosti v boju za pozicijo doma in/ali v EU (Bache 1998: 19).

⁶ Po mnenju neofunkcionalizma je povezovanje med državami dvodimenzionalno, funkcionalno in politično. Funkcionalne spremembe so slonele na razumevanju, da moderno industrijsko ekonomijo tvorijo medsebojno povezani deli in če država poveže le en funkcionalni sektor lastne ekonomije z drugo državo, bo industrijski pritisk pričakovano zahteval integracijo tudi v ostalih povezanih sektorjih. Politično povezovanje na drugi strani pa obsega izgradnjo političnega pritiska v dobrobit nadaljnje integracije med vpletenimi državami. Pozneje je dodan tudi tretji tip povezovanja, kulturno povezovanje, ki se nanaša na pričakovanja, da je vloga EK in ostalih supranacionalnih igralcev

pri čemer so vlade postavljene v pozicijo, ko se niso zmožne upreti pritiskom po nadaljevanju integracije, saj so v tej fazi supranacionalni in subnacionalni igralci pozicijsko že vplivni, hkrati pa se z intenzivnejšo integracijo EU njihov vpliv še dodatno povečuje (Bache 1998: 17).

Andrew Moravcsik kot utemeljitelj liberalnega medvladnega pristopa pri ponovnem preoblikovanju intergovernmentalizma⁷ v obzir vzame tudi pristop nacionalne politike, nastale pod vplivom različnih nosilcev interesov in ne le države, a še vedno ostaja zaverovan v prevladujočo vlogo nacionalnih vlad. Z zasnovo koncepta večnivojskega vladanja pa pluralisti z Garyjem Marksom na čelu nadgradijo tudi neofunkcionalizem. Na ta način uspejo opisati premik EU k sistemu sprejemanja odločitev na način delitve moči na treh ravneh: subnacionalna, nacionalna in supranacionalna (Bache 1998: 151-153). Koncept večnivojskega vladanja poudarja pomen interakcije med omenjenimi tremi nivoji v procesu oblikovanja javnih politik in upravljanju procesa EU integracije. Nacionalne vlade so še vedno označene kot pomembni akter, a nimajo več monopola v evropskih politikah (De Rooij 2002: 448). Ves čas razglabljanj med liberalnimi intergovernmentalisti in zagovorniki večnivojskega vladanja se kot ključno vprašanje postavlja vpliv EK v procesu nadziranja javnih politik. Med nasprotujočima si teorijama je obstajalo soglasje o tem, da je širši okvir za regionalno reformo večinoma oblikovala nacionalna vlada⁸, saj je imela odločilen vpliv pri vprašanju oblikovanja proračuna in financ. Šele po oblikovanju finančnega okvirja je EK oblikovala uredbe za porabo denarja v okviru politik. A vloge EK ne gre podcenjevati, saj za razliko od nacionalnih vlad, ki so zaprte v kompleksne sisteme mednarodnih dogovorov in političnih odnosov, EK nadzira ogromno informacijskih, finančnih in političnih virov, ki niso vedno mobilizirani v interesu držav članic (Bache 1998: 151-153). Izhajajoč iz slednjega Moravcsik potrdi, da medvladni pristop ne more razložiti vseh vidikov evropske integracije, še zlasti v kompleksnih primerih, ko je moč delegirana supranacionalnim akterjem pod pogojem nepopolnega informiranja in negotovosti (Bache 1998: 25).

Kritika obeh omenjenih pristopov poudarja, da se pri postavitvi konceptov vse preveč pozornosti namenja ključnim zgodovinskim odločitvam, kar vpliva na preveč splošne pristope (Nugent 2003: 486). Pogosto se pozablja na kompleksnost odnosov v okviru evropskih povezav, kar sicer zastopa pojem večnivojskega vladanja v povezavi s transnacionalnim javnopolitičnim omrežjem (Lajh 2006: 60). Slednji koncept je bil prvič uporabljen kot vidik

spodbujati razvoj širših skupin pritiska Skupnosti, ki bodo sposobne negovati konflikt z nacionalnimi interesnimi skupinami in nacionalnimi državnimi uradniki (Bache 1998: 17-18).

⁷ V letih 1991 in 1992 (Bache 1998: 21).

⁸ Vpliv Sveta ministrov.

prikazovanja delovanja strukturne politike EU po reformi leta 1988, ko se uvede načelo partnerstva, ki sloni na vsebinskem sodelovanju igralcev kot zastopnikov različnih ravni vladanja. Kljub temu, da je gonilo načela večnivojskega vladanja partnerstvo, pa je mogoče zaslediti dvojno delovanje, ko na primer subnacionalni igralci lahko sodelujejo z EK mimo nacionalnih vlad, ali z njimi, kadar želijo izvajati vpliv na EK. Takšna pozicija ignoriranja se lahko uporabi pri igralcih na vseh ravneh vladanja (Lajh 2006: 61). Transnacionalna omrežja so sicer pomembna tako pri formuliranju javnih politik kot tudi pri njihovi implementaciji, kar še zlasti velja za kohezijsko politiko in strukturne sklade (Kohler-Koch 2002: 5). Pri slednjem gre za primer, ko je EU močnejša tudi od nacionalnih vlad, saj na podlagi regionalnega povezovanja razvija niz skupnih evropskih politik, to pa vsekakor prispeva h krepitvi procesov evropeizacije in regionalizacije. Helen Wallace razloge, ki vodijo k razvoju skupnih evropskih politik vidi v treh izhodiščih (Lajh 2005: 87):

- a) geopolitična stabilizacija (zunanja varnost in širjenje demokracije),
- b) družbenoekonomska prilagoditev (boj proti brezposelnosti, prestrukturiranje industrije, kmetijstvo, okoljevarstvo, socialna politika, liberalizacija trga, vse omenjeno pa se je na koncu razvilo v ekonomsko in monetarno integracijo),
- c) politični simbolizem (ki poudarja zahodnoevropske vrednote, kot sta pripadnost demokraciji in država blaginje).

Načelo partnerstva, kot posebnost evropske kohezijske politike se tako postavlja kot osnova za delovanje držav članic in njihovo sodelovanje. Regionalna politika skupaj s strukturnimi skladi velja za vodilni kamen večnivojskosti, tudi zato, ker je slednje v procesu implementacije ključno (Bache 1999: 28).

V Sloveniji igra pri oblikovanju javnih politik glavno vlogo še vedno nacionalna raven, pri čemer izvajanje partnerstva z vpletanjem subnacionalnih igralcev ni zakonsko opredeljeno, a je v praksi vendarle vse pogostejše (Mubi-Zalaznik 2006: 10-11). Zaradi slednjega je za potrebe naloge tako nujno preučiti tudi pristop domače politike, ki ga je razvil Moravcsik, ko je opozoril na skupine pritiska, ki jim je podvržena domača politika v procesu postavljanja nacionalne pozicije v okviru EU pogajanj. Večnivojsko vladanje ne oporeka vplivu domače politike na oblikovanja javnih politik EU, a istočasno poudarja problem monopolizacije domačih interesov s strani nacionalne vlade. Zato večnivojsko vladanje zagovarja medsebojno

povezanost⁹ politične arene bolj kot idejo gnezdenja slednje (Bache 1998: 149-151). Ker pa uresničevanje načela partnerstva z vpetostjo vseh treh ravni odločanja v Sloveniji šele postaja aktualno, je pozornost potrebno nameniti tudi medvladnem pristopu, pri tem pa ne izključiti modela večnivojskega vladanja, saj je slednje skozi načelo partnerstva zastopano v fazi implementacije projektov, sofinanciranih s strukturnimi skladi. Bache je namreč mnenja, da je najboljši primer prikaza večnivojskega vladanja ravno analiza faze implementacije regionalne javne politike EU, saj so v slednji supranacionalna, nacionalna, regionalna in lokalna oblast vpete v teritorialna javnopolitična omrežja (Bache 1998: 23). Ansell uvede koncept tako imenovane omrežne politične skupnosti¹⁰ kot posebne oblike sodobne politične ureditve, ko govori o vladavini, v kateri so državni in civilnodružbeni javnopolitični igralci horizontalno in vertikalno razpršeni¹¹, a še vedno medsebojno povezani v kooperativni¹² izmenjavi. Pomembni so tako horizontalni kot vertikalni odnosi, vsi pa temeljijo na mnogoterosti in ne na hierarhičnosti. Za razliko od večnivojskega vladanja, ki opredeljuje odnose med supranacionalno, nacionalno, regionalno in lokalno strukturo, Ansellov koncept omrežne politične skupnosti predstavlja odnose med tremi vrstami javnopolitičnih akterjev - civilnodružbenimi, javnimi agencijami in (nad)državnimi makrostrukturami. V kolikor govorimo o enakovrednih javnopolitičnih igralcih z različnih ravni odločanja, potem jih moramo obravnavati glede na tip javnopolitičnih igralcev in ne glede na raven odločanja, saj jih pri slednjem predefinira hierarhičnost (Lajh 2006: 60). Slabost Ansellovega koncepta je poudarjanje vloge države, ki ji dodeli nalogo okrepiti pomen in sodelovanje nedržavnih javnopolitičnih akterjev, s čimer se jasno opredeli do subnacionalnega regionalizma, vodenega od zgoraj navzdol (Lajh 2006: 60-61). Pri ocenjevanju vpliva nacionalnih, subnacionalnih in supranacionalnih akterjev v okviru EU strukturne politike Gary Marks opiše potrebo razdreti sestavne dele javnopolitičnega procesa v tri različne faze, ki prostorsko variirajo: pogajanje za finančno pomoč, oblikovanje institucionalnega konteksta in strukturalno načrtovanje (Bache 1998: 151-153). Tako so na ravni EU odločitve sprejete na konceptih in splošnih političnih ciljih, medtem ko so resnični cilji za regionalne politike oblikovani v programih za posamezne regije, kar je dogovorjeno ob sodelovanju z EK ter nacionalno državo (Benz in Eberlein 1999: 343). Prikaz različnih omrežij vplivov in

⁹ Na nivoju oblikovanja in sprejemanja politik EU je možno določiti hierarhijo političnih odločitev znotraj sektorjev, kar pomaga razložiti povezave. Med teoretiki obstaja soglasje, da so dogovori v EU na ravni regionalne politike povezani z odločitvami na ostalih javnopolitičnih arenah (Bache 1998: 151).

¹⁰ Networked polity (Lajh 2006: 60).

¹¹ Kot v pluralizmu (Lajh 2006: 60).

¹² Kot v korporativizmu (Lajh 2006: 60).

odločanja še nekoliko bolje razloži procesualni model, ki proces oblikovanja in izvajanja javnih politik deli na pet časovno in vsebinsko ločenih faz (Fink-Hafner 2002: 12):

- a) fazo identifikacije javnopolitičnega problema,
- b) fazo oblikovanja alternativnih rešitev,
- c) fazo legalizacije izbrane javnopolitične odločitve,
- d) fazo implementacije izbrane javne politike,
- e) fazo evalvacije javne politike.

Marks z vidika odnosa EK in nacionalne države prepozna implementacijo¹³ kot pomembno stopnjo v javnopolitičnem procesu, kjer je pomembno določiti, kdo so igralci, ki sprejemajo javne politike in katera so omrežja, ki prevzemajo odgovornost za izvajanje sprejete politike. Tudi liberalni intergovernmentalisti priznavajo pluralizem, a le v domači politični formulaciji (Bache 1998: 151-153). Tematika diplomske naloge, oblikovanje prioritet za spodbujanje podjetništva v procesu črpanja evropskih sredstev, se povezuje s fazo oblikovanja alternativnih rešitev, istočasno pa se prepleta tudi s fazo implementacije skupne kohezijske politike, kar le potrdi naravo večnivojske ureditve.

Kakšen bo vpliv subnacionalnih igralcev pa je odvisen tudi od ustavne ureditve države, saj so decentralizirane države bolj odprte do partnerskega usklajevanja in zato raba modela večnivojskega vladanja ni sporna, saj jasno poudarja razdruževanje države, z večjim poudarkom na sprejemanje odločitev na številnih nivojih, medtem ko gre pri centraliziranih oblikah ustavne ureditve delovanje bolj v smeri medvladnega modela, saj vlada zadrži moč oblikovanja ukrepov strukturne politike (Mubi-Zalaznik 2006: 12-13).

V Sloveniji ukrepe strukturne politike oblikuje in vodi nacionalna raven (ministrstva, agencije), pri tem pa izvajanje prepuščajo v upravljanje Službi vlade RS za lokalno samoupravo in regionalni razvoj ter Ministrstvu za finance kot plačilnemu organu. Slednja mreža se označuje kot centralizirano upravljanje, saj vse končne odločitve sprejema nacionalna raven. Nadalje je izvajanje strukturne politike preneseno na tri ustrezna ministrstva kot posredniška telesa, a to ne vpliva na subnacionalne igralce, ki lahko vstopajo v proces oblikovanja ukrepov za porabo sredstev strukturnih skladov le preko regionalnih razvojnih agencij, kjer so vpeti v proces oblikovanja regionalnih razvojnih strategij, brez strateškega pomena (Mubi-Zalaznik 2006: 13-15).

Namen kohezijske politike ni zmanjšati lastni trud v regionalni razvoj s strani države članice zaradi obstoja evropskih finančnih virov, pač pa slednja sredstva služijo kot komplement

¹³ Implementacijo omenja tudi Polack v svoji intergovernmentalistični poziciji (Bache 1998: 153).

celotnemu razvoju. Razvoj dopolnitvenega principa jasno opredeli moč nacionalnih vlad in EK nad regionalno politiko in je tako ključen za razvoj prave supranacionalne regionalne politike (Bache 1999: 30-31). S povečanjem soodvisnosti pa se povečuje tudi pritisk na Skupnost, da prevzame odgovornost in stoji za posledicami neenakomernega razvoja trga (Kohler-Koch 2002: 1).

Ne glede na to, kdo so igralci, ki oblikujejo ukrepe strukturne politike, pa je v okviru slednje potrebno slediti med državami članicami EU dogovorjenim prednostnim smernicam, s katerimi se odraža prioriteta v kohezijski politiki. Prioritete je mogoče deliti na dve ravni (Mrak 2004: 47):

- a) regionalna / nacionalna raven, kjer strukturni skladi zasledujejo in financirajo prioritete, ki odgovarjajo izzivom, s katerimi se soočajo posamezne države ali regije,
- b) raven Skupnosti, kjer strukturni skladi zasledujejo in financirajo prioritete, ki odgovarjajo na širše izzive, pomembne z vidika EU, a jih regije in države v svojih pobudah pogosto zanemarjajo, zaradi česar slednje pobude spodbuja EU sama, pri tem pa so prejemnice sredstev tudi tu regije in države članice.

Višina pomoči iz strukturnih skladov je odvisna od višine sredstev, ki jih EU postavi za določen namen, zato je začetek celotnega procesa zaznan že, ko EK Svetu ministrov predstavi prvi osnutek proračuna, ki vsebuje tudi predloge o sredstvih, namenjenih za kohezijsko politiko tudi po posameznih državah. Na osnovi smernic EK država članica oblikuje svoje predloge za razvoj področij, ki so predhodno definirana v razvojnem načrtu, v katerem država skupaj z regionalnimi in lokalnimi oblastmi ter gospodarskimi in socialnimi partnerji določi nacionalne in regionalne prioritete za dolgoročno razvojno načrtovanje. Vsebina nastalih razvojnih načrtov se pogaja¹⁴ med državo članico in EK, pri čemer se usklajuje razvojni načrt s prednostnimi cilji kohezijske politike, doseže pa se tudi Dogovor o nacionalnih virih in sredstvih strukturnih skladov kot finančnih virov, uporabljenih za izvedbo predlaganih ukrepov. V okviru Operativnih programov se predstavijo prioritete in zagotovi koordinacija vseh oblik strukturne pomoči. EK nadalje ni več aktivno udeležena v postopku programiranja, ko se v obliki programskih dopolnil podrobnejše opredelijo operativni programi na ravni ukrepanja. Stopnja oblikovanja programskega dopolnila je najbolj konkretna stopnja

¹⁴ Nacionalni razvojni načrt EK potrdi le ob soglasju z državo članico, proti njeni volji slednjega dokumenta ni mogoče potrditi (Mrak 2004: 71-72).

načrtovanja, saj vsebuje podrobne elemente o prednostnih nalogah na ravni ukrepov; slednje je del, o katerem so informirani tudi ponudniki projektov. V fazi izvedbe projektov se zbirajo informacije o poteku projekta in se poroča EK skupaj z dokazili o porabljenem denarju, saj EK spremlja revizijske sisteme, uporabljene s strani držav članic in jim postopoma nakazuje izplačila iz prispevkov strukturnih skladov (Mrak 2004: 64-76).

Zgodovinsko gledano lahko rečemo, da regionalna politika podpira konfliktni odnos med preferencami EK in preferencami nacionalnih vlad. Medtem ko prva poskuša pridobiti nadzor nad politikami z učinkom redistribucije, pa se druga upira avtonomiji EK in išče nadzor nad učinki distribucije (Bache 1999: 29).

Ne glede na nesoglasja glede oblike in upravljanja procesov evropske integracije, pa obstaja enotno mnenje, da evropska integracija in njene politike ohranjajo različne vplive v različnih državah. Govoriti je mogoče o treh oblikah vpliva EU strukture na nacionalne vlade. V literaturi se omenja odvisna integracija nacionalnih vlad, kot stanje, kjer se države vedno bolj soočajo z zakonodajo EU in vsrkavajo evropske javne politike. Na drugi strani lahko govorimo o strukturi novih priložnosti oziroma proaktivnem poskusu vplivanja, pri čemer je izkoristek vpliva na javne politike in zmožnost promoviranja lastnih državnih interesov odvisen predvsem od nacionalne vlade in pritiskov, s katerimi se slednje soočajo. Tretja možnost vpliva pa je organizacijsko prilagajanje, kot vmesna faza med vsrkavanjem in proaktivnostjo (De Rooij 2002: 449-453).

Temo diplomske naloge bom navezala na koncept opredelitve prioritet na ravni konkretnih ukrepov spodbujanja slovenskega podjetništva v procesu črpanja evropskih sredstev strukturne politike za potrebe širjenja in utrjevanja regionalizma na Zahodnem Balkanu.

2. POMEN STABILNOSTI ZAHODNEGA BALKANA ZA EU

V poglavju orišem zgodovinsko ozadje, ki je vodilo do ekonomske in politične nestabilnosti Zahodnega Balkana in spodbudilo EU k opredelitvi ukrepov za usmerjeno delovanje na področju te regije, z namenom doseganja stabilizacije in razvoja območja. V poglavju opredelim tudi koncept regionalizma, kot procesa, ki stremi k uresničevanju večje samoupravnosti področij, ki niso nujno predefinirana z državnimi mejami.

2.1 Opredelitev pojma Jugovzhodna Evropa in Zahodni Balkan

S koncem hladne vojne, ko izgine odkrito nasprotujoča si delitev evropskega prostora in politike na komunistično in kapitalistično platformo, se uveljavi nova delitev evropske celine

na zahodno, srednjo in vzhodno dimenzijo. Ker gre pri novi razmejitvi za različne razsežnosti, ki so lahko zemljepisno, zgodovinsko, kulturno ali družbenopolitično pogojene, Evrope ni mogoče več enoznačno razdeliti.

Z izrazom Jugovzhodna Evropa (v nadaljevanju tudi JVE) tako večinoma poudarjamo prehodni značaj držav s tega področja in usmerjamo pozornost na balkanski center. S pojmom Jugovzhodna¹⁵ Evropa zajamemo Albanijo, Bolgarijo, Bosno in Hercegovino, Črno goro, Hrvaško, Makedonijo, Srbijo, Kosovo in Romunijo. Slednja opredelitev se upošteva tudi pri analizah Svetovne trgovinske organizacije, Mednarodnega denarnega sklada, Inštituta za varnostne študije Zahodnoevropske unije in drugih (Miljovski in Uzunov 2002: 3).

Na tem mestu, pa velja opredeliti tudi razliko med že omenjeno Jugovzhodno Evropo in Zahodnim Balkanom, ker tudi EU kljub dosledni uporabi izraza Zahodni Balkan slednjo regijo še vedno velikokrat poimenuje kot Jugovzhodno Evropo. Opozoriti velja, da slednji izraz ni sopomenka prvemu, saj obstajajo razlike v definiciji, katere države naj bi se uvrščale v prvo ali drugo poimenovanje (Vukadinović 2002: 13). S pojmom Zahodni Balkan namreč zajemamo le omejen sklop držav: Albanijo, Bosno in Hercegovino, Hrvaško, Makedonijo, Srbijo, Kosovo ter Črno goro (Vukadinović 2002: 90). Vse omenjene države, z izjemo Hrvaške in Makedonije¹⁶, ki sta že pridobili uraden status kandidatke za članstvo v EU, so le potencialne kandidatke za vstop v evropsko družino.

Za izraz Zahodni Balkan sicer velja, da ni politično nevtralen, saj nakazuje, da so gospodarski in politični problemi omejeni le na to slednjo regijo in postavljeni izven področja Evrope, zato prevladuje mnenje, da bi bilo politično bolj korektno ponovno vpeljati uporabo pojma Jugovzhodna Evropa. Uporaba slednjega pojma sama po sebi priznava, da regija vendarle pripada Evropi in so tako njeni strukturni problemi in z njimi povezane rešitve del evropskega vsakdana (Van Meurs 2000: 13).

V diplomski nalogi se z izrazom Zahodni Balkan še bolj omejim, saj s pojmom primarno poimenujem države, ki jih s Slovenijo povezuje skupna družbenopolitična preteklost v nekdanji Jugoslaviji.

2.2 Ozadje ekonomske in politične nestabilnosti na Zahodnem Balkanu

Sistem samoupravnega socializma, ideja, na kateri je slonela jugoslovanska federacija, je z reformo ustave leta 1971, ko se uvedejo nova strukturiranja, postajal vse bolj kompleksen in v

¹⁵ Tradicionalno nemško pojmovanje z Jugovzhodno Evropo zajame širšo skupino držav in poleg Albanije, BiH, Hrvaške, Makedonije, Srbije, Kosova in Črne gore, misli še na Bolgarijo, Ciper, Grčijo, Madžarsko, Romunijo in Turčijo (Vukadinović 2002: 13).

¹⁶ Makedonija še ni pričela s pogajanjmi.

praksi težko uresničljiv. Avtonomija republik in pokrajin je prinašala večje pristojnosti obeh pri reševanju lastnih in medrepubliških težav, medtem ko je Beograd, prej center političnega odločanja, z novim sistemom prevzemal aktivno vlogo le, kjer je bilo opravljanje takšnih pristojnosti potrebno. S samoupravljanjem podjetij se je osnovalo temeljno načelo političnega življenja, a je čas pokazal, da je bila decentralizacija vendarle zastavljena pregloboko, saj je prinesla izgubo vezi med gospodarskimi in političnimi enotami in znižala nivo državne učinkovitosti. Jugoslavija se je s sistemom samoupravljanja znašla v konfliktu med konceptom dohodka, tipičnega za zasebno lastnino, in abstraktno logiko javne lastnine, kar je privedlo do pomanjkanja nadzora in povezovanja na ravni mikro- in makroekonomije. Gospodarska kriza v sedemdesetih je prinesla politično apatijo, povečalo pa se je tudi nezadovoljstvo do partije. Vse to se je dogajalo v času čedalje intenzivnejših republiških in nacionalističnih ter medetničnih trenj, ki so se združevala s tradicionalnimi medetničnimi zamerami iz preteklosti in še dodatno spodbujale izolirano upravljanje gospodarskih interesov regij. Medtem ko je v svetu postalo jasno, da jugoslovanska kriza ni edina in da je celoten realsocialistični sistem v zatonu, se na političnem parketu Jugoslavije uveljavljata dve alternativni, nacionalistični koncept z idejo o Veliki Srbiji in Miloševićem na čelu ter avtonomistična ideja¹⁷ v Sloveniji, ki jo je še dodatno spodbudilo nasilno poseganje srbskega vodstva v avtonomijo Kosova. Leta 1990 so volitve v vseh šestih jugoslovanskih republikah poudarile težave že tako krhke Jugoslavije, vse bolj glasno pa se je začelo govoriti tudi o odhodu Slovenije¹⁸ in Hrvaške iz federacije, zaradi česar so sledili posegi JLA na njune teritorije. Večstrankarske volitve v ostalih republikah so bile zaznamovane z zmago nacionalističnih sil v BiH in Makedoniji ter v Srbiji, kjer oblast prevzame Milošević, v Črni gori pa zmaga Zveza komunistov (Juri 2006: 22-62).

Obdobje razpada Jugoslavije je bil tudi čas novonastalih demokracij v Vzhodni Evropi, ki pa so se relativno hitro uspele spopasti z novimi pogoji delovanja, medtem ko balkanskim državam zaradi tradicionalnih verskih, političnih, etničnih in gospodarskih razlik to ni uspelo, zato so začele iskati rešitev v izhodu iz regije in povezovanju z organizacijo NATO (Vukadinović 2002: 19-20). Evropska skupnost se v času balkanske krize ni bila sposobna enotno odzvati na vojne razmere, zato smo bili namesto enotne evropske politike do Balkana priča različnim ad hoc reševanjem kriz.

¹⁷ Nastali sta dve stranki, Slovenska kmečka zveza in Slovenska demokratična stranka.

¹⁸ Decembra 1990 je v Sloveniji potekal plebiscit, na katerem je 88,5 % volivcev glasovalo za samostojnost znotraj reformirane Jugoslavije, v primeru, da to ne bi bilo mogoče, pa tudi izven nje (Juri 2006: 22-62).

Če je bila prva skrb nemirnega Balkana zatreti vojaške spopade, je istočasno in tudi po vojni države pretresel počasen in utrudljiv proces tranzicije¹⁹ (Ellman 1997: 23-32). Z globoko recesijo, ki je spremljala stabilizacijo in tranzicijo, je prva leta samostojnosti zaznamovalo kontinuirano povečevanje brezposelnosti v celotni regiji, kot rezultat počasne absorpcije nezaposlenih v nove zasebne dejavnosti, nekonsistentne makroekonomske politike ter počasnih strukturnih reform (Tašić in Povše-Tašić 2000: 125).

Še danes, ko sta Hrvaška in Makedonija že priznani kot uradni kandidatki za članstvo v EU in ko je EU z ostalimi nekdanjimi jugoslovanskimi republikami²⁰ parafirala sporazum o stabilizaciji in pridruževanju z EU, s čimer se je državam priznala sposobnost uveljaviti stabilizacijsko-pridružitvene pogoje, regijo še vedno pestijo tudi nikoli dokončno rešeni etnično-politični konflikti, kar še dodatno otežuje in podaljšuje pridružitvene procese.

2.3 Povezovanje regije Zahodnega Balkana z EU

Z dogodki v devetdesetih letih prejšnjega stoletja dobi EU ponovno potrditev, da je Zahodni Balkan področje, ki s svojo politično in gospodarsko nestabilnostjo onemogoča oblikovanje celovitega sistema evropske varnosti. Po začetnih odzivih zapiranja EU pred regijo večnega nasilja je evropska politika dojela dolgoročno nesmiselnost takšnega početja, ki pomeni nadaljnje izpostavljanje možnosti za razširitev krize tudi na evropske države. EU je balkansko zgodbo začela razumevati z vidika ponujanja možnosti državam te regije, da se tudi same razvijejo v smeri demokracije, svobode, tržnega gospodarstva, napredka in prosperitete (Vukadinović 2002: 89-90). Rezultat nove dojemljivosti EU za težave tega dela Evrope je tudi Pakt stabilnosti.

Pakt stabilnosti za Jugovzhodno Evropo, zasnovan kot dolgoročna strategija usmerjenega delovanja širše mednarodne skupnosti pod vodstvom EU²¹, z namenom povečanja blagostanja in zmanjšanja revščine v tem delu Evrope, stremi k (Gorinšek 2004: 9):

- a) podpiranju držav JV²² Evrope v prizadevanju za mir, demokracijo, spoštovanje človekovih pravic in doseganje gospodarske blaginje,

¹⁹ Tranzicija pomeni obdobje prehoda iz socialističnega v kapitalistični sistem gospodarstva, v političnem in družbenem smislu pa prehod iz enopartijskega v večstrankarski parlamentarni sistem (Ellman 1997: 23).

²⁰ Izjema je Makedonija.

²¹ Pakt stabilnosti je rezultat pobude EU, ki je s svojimi članicami najpomembnejši donator regije (Stability Pact for South Eastern Europe 2005).

²² Pakt stabilnosti za Jugovzhodno Evropo v svojem imenu nosi širši sklop držav od že naštetih držav, ki sodijo pod Jugovzhodno Evropo, a kljub vsemu v svojih ciljih primarno stremi k reševanju položaja Zahodnega Balkana.

- b) ponujanju pomoči v okviru notranjih reform, pri gospodarski prenovi, prehodu na in k stabilizaciji tržnega gospodarstva, regionalnem sodelovanju in zagotavljanju notranje in zunanje varnosti,
- c) omogočanju v vključitev v evroatlantske integracije (po doseganju ciljev pod točko a) in b)).

Pakt stabilnosti za Jugovzhodno Evropo je bil ustanovljen²³ 10. maja 1999 kot nov celovit pristop pri stabilizaciji področja JVE, ki poudarja zamisel o nujnosti regionalnega sodelovanja²⁴ med samimi državami znotraj omenjene regije, skupaj s članicami EU, s čimer se združujejo tako gospodarski kot politični načrti za stabilizacijo regije. Pakt stabilnosti za JVE je politična deklaracija in ne mednarodni sporazum, zato nima pravne moči, niti samostojnih finančnih virov ali strukturnih sredstev. Pakt stabilnosti je institucija oziroma usklajevalno telo (Grizold in drugi 2000: 9).

Z ustavnim dokumentom se je več kot 40 držav in organizacij zavzelo za stabilizacijo regije skozi utrjevanje miru, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in ekonomske blaginje. Na mednarodnem srečanju v Sarajevu 30. julija 1999 je bila sprejeta Sarajevska deklaracija²⁵, s katero se formalno odpre pot za uveljavitev Pakta stabilnosti v JVE. Konkretna dejavnosti v okviru Pakta stabilnosti za JVE so organizirane preko posameznih projektov, ki se neposredno financirajo z donatorskimi konferencami (Ministrstvo za gospodarstvo 2004). Pomembna novost delovnih omizij je, da so predstavniki držav JVE prvič enakovredno zastopani v odnosu do predstavnikov mednarodnih organizacij in institucij pri kreiranju lastne prihodnosti in določanju prioritet delovanja delovnih omizij²⁶ (Lajh 2002: 24-25). S tovrstnim angažiranjem je Zahodni Balkan pokazal, da ni le objekt interesa EU, temveč tudi subjekt v mednarodnih odnosih (Tašić in Povše-Tašić 2000: 222). Poleg osmih prejemnic (vse države nekdanje²⁷ Jugoslavije, z izjemo Slovenije, vštevši Albanijo, Moldavijo, Bolgarijo in Romunijo) so v Pakt vključene tudi države donatorice (članice EU, Norveška, Japonska,

²³ Na pobudo Nemčije na ministrskem sestanku v Kölnu (Tašić in Povše-Tašić 2000: 222).

²⁴ Regija JVE ima bogate naravne vire, ki so vplivali tudi na to, da so države tega območja opredelile nacionalne prioritete pri zaščiti okolja. Ne nazadnje se mnoga vprašanja zaščite okolja učinkovito rešujejo le na regionalni ravni, kar terja sodelovanje držav v izmenjavi informacij, vzpostavljanja skupnih bilateralnih teles ter sprejemanja mednarodnih standardov (Tašić in Povše-Tašić 2000: 228).

²⁵ Sarajevska deklaracija je potrdila pripravljenost in pomoč za stabilizacijo regije in njeno vključitev v demokratične strukture EU ter euroatlantskih povezav ZRJ je bila pozvana k demokratičnim spremembam, izrazi pa se tudi podpora v multietnično naravo Kosova, hkrati pa pozovejo k čezmejnem oz. regionalnem sodelovanju s strani države regije JVE (Stability Pact for South Eastern Europe 2005).

²⁶ Delovno omizje za demokratizacijo in človekove pravice, Delovno omizje za gospodarsko obnovo, razvoj in sodelovanje, Delovno omizje za varnostna vprašanja, Delovno omizje za pravosodje in notranje zadeve (Lajh 2002: 24-25).

²⁷ ZRJ sprva v Pakt stabilnosti niso vključili, saj naj bi bila s svojo politiko glavni krivec za desetletno nestabilnost na Zahodnem Balkanu. Članica je postala leta 2000 (Lajh 2002: 21).

ZDA, Kanada in Rusija), mednarodne organizacije (EU, NATO, OVSE in SE) ter mednarodne finančne inštitucije (EBRD, IMF, WB itd.).

Korak naprej v Paktu stabilnosti pa je storila EU tudi z uvedbo nove generacije stabilizacijskih in združitvenih sporazumov²⁸ (Ministrstvo za gospodarstvo 2008). Ti se od pridružitvenih sporazumov iz časov širitve EU na države Srednje in Vzhodne Evrope razlikujejo po tem, da ne vsebujejo klavzule, ki že obljublja državam podpisnicam v prihodnosti tudi članstvo v EU. Sporazumi odpirajo le možnost prihodnjih dogovorov o članstvu, ko bodo države podpisnice gospodarsko in politično dovolj napredovale (European Commission 2008). Stabilizacijsko-pridružitveni proces je oblikovan za vsako sodelujočo državo individualno in vsebuje (Ministrstvo za gospodarstvo 2008):

- a) finančno pomoč,
- b) sodelovanje,
- c) politični dialog,
- d) oblikovanje območja proste trgovine,
- e) približevanje evropskemu pravu,
- f) praktično sodelovanje na različnih področjih.

Stabilizacijsko-pridružitveni proces je kot podpora državam Zahodnega Balkana podprt s programom pomoči CARDS²⁹. Pakt stabilnosti torej kombinira kratkoročno, srednjeročno in dolgoročno strategijo za doseganje ciljev za Jugovzhodno Evropo in ohranjanja prisotnosti mednarodne skupnosti v tem delu Evrope.

Tudi nacionalna varnost Slovenije in njen gospodarski razvoj sta odvisna od politične in gospodarske stabilnosti na območju JVE, zato je prispevek Slovenije skozi gospodarsko in politično navzočnost pomemben prispevek k stabilizaciji tega območja (Deklaracija o zunanji politiki RS 1999). Slovenska vlada se je že večkrat izrekla o pomembnosti področja regije JVE za uresničevanje slovenskih političnih in gospodarskih interesov, kar je rezultat zavedanja o pozicijski prednosti RS pred ostalimi evropskimi partnerji. Tudi Lajh (2002: 35) meni, da ima Slovenija svojevrstne možnosti, da zaradi geografske lege, jezikovnih in kulturnih značilnosti, ki jo povezujejo z JVE, postane povezovalni dejavnik med EU in regijo JVE v stabilizacijskih procesih slednje.

²⁸ EU je podpisala takšen sporazum z vsemi državami bivše Jugoslavije (Ministrstvo za gospodarstvo 2008)

²⁹ Community Assistance for Reconstruction, Democratisation and Stabilisation.

2.4 Pomen stabilnosti Zahodnega Balkana za EU in Slovenijo

Majhnost držav Zahodnega Balkana vpliva na njihovo razvojno odvisnost od mednarodne trgovine ter navzočnosti na mednarodnih trgih. Ekonomska integracija s strukturami EU bo prav gotovo prinesla zmanjšanje odvisnosti od mednarodne pomoči in pospešila razvoj zasebnega sektorja v domačem okolju (Tašić in Povše-Tašić 2000: 126). Pobude za integracijo regije v globalno gospodarstvo so ključna komponenta oblikovanja dinamičnega zasebnega sektorja, ki bi bil sposoben svobodnega trgovanja in investiranja vzdolž meja regije (Tašić in Povše-Tašić 2000: 176). Brez večjih investicijskih vlaganj in zasebne pobude ter sodelovanja držav regije pa realizacija ekonomske integracije ni verjetna (Tašić in Povše-Tašić 2000: 126). Naloga vlad na celotnem območju JVE in naloga EU je vzpostaviti pogoje, v katerih bo zasebni sektor zainteresiran za vlaganja, kar je mogoče s postavitvijo stabilnih, javno prepoznavnih in preprostih pravil za investiranje in spodbudami podjetništva (Tašić in Povše-Tašić 2000: 176). V današnjem času, ko globalni trg zaznamujejo prost pretok blaga, storitev in delovne sile, sta regionalno sodelovanje in ekonomska integracija ključ do konkurenčnosti na trgu in EU to omogoča (Javna agencija RS za podjetništvo in tuje investicije 2007). Slovenija se je v času svojega predsedovanja EU v okviru delovanja na področju skupne zunanje in varnostne politike EU zavzemala, da bo politika širitve ena glavnih prioritet. K temu jo je spodbudilo predvsem zavedanje, da je obljuba članstva glavno orodje za stabilizacijo in preoblikovanje držav v okviru strukturnih, ekonomskih in političnih reform. V svoji uradni izjavi o situaciji Zahodnega Balkana Slovenija poudarja pomen dejavnosti, ki bodo državam regije pomagale približati se EU, tudi na podlagi solunske in salzburške agende, ki predlaga vrsto ukrepov (European Commission 2008). Preko različnih ciljno usmerjenih ukrepov EU namreč spodbuja gospodarsko sodelovanje svojih držav članic s tretjimi državami. Primarno gre za sporazume in različne programe sodelovanja. Da bi Zahodni Balkan postal del EU, je potrebno tudi vzajemno sodelovanje držav regije, ki bodo omogočile prosperiteto v regiji. Z različnimi oblikami razvojnih pomoči (predpristopna pomoč in kohezijska politika) EU državam kandidatkam ponuja proaktivni razvojni model za hitrejši, skladen in trajnostni razvoj, s čimer bi tudi države povečale svoj vpliv pri procesih odločanja v EU inštitucijah. Počasen razvoj gospodarstva vsekakor vpliva na kulturno-nacionalne napetosti in s tem otežuje integracijo in vzdrževanje razmer brez vojaškega konflikta.

Integracijski procesi kažejo, da vključevanje postkonfliktnih družb v okolje stabilnosti in razvoja lahko preseže nestabilnost kot glavnega zaviralca razvoja. In če je stabilnost v veliki meri odvisna od gospodarskega razvoja, slednji ni možen brez tujih investicij (Gorinšek 2004:

8). EU s sistemi zagotavljanja finančne pomoči lahko podpre napore mednarodne skupnosti pri vzpostavitvi stabilnosti in demokratičnih struktur in ponudi tudi Zahodnemu Balkanu možnost za članstvo v EU. Hkrati pa se Zahodni Balkan odpira kot novo tržišče, ki se bo vključilo v procese menjave blaga in storitev ter delovne sile znotraj meja EU, s čimer se bo moč slednje tako v ekonomskem kot tudi v političnem smislu povečala, zlasti z vidika moči nad ZDA³⁰, kar le poudari, da je prepletanja in soodvisnosti obeh interesov veliko, saj bi se v nasprotnem primeru EU racionalno odločila zapreti svoje meje večno nestabilnemu Balkanu. Politična odločitev naj bi se sklicevala na enkratno zgodovinsko priložnost evropske združitve³¹, s čimer proces pristopanja pomaga državam pri prehodu v tržno gospodarstvo, pri uveljavitvi pravne države in demokracije ter zaščite človekovih pravic (Bučar in Brinar 2002: 654).

Minister za gospodarstvo Andrej Vizjak je na mednarodnem poslovnem seminarju »*Balkans in the Balance 2007*« izpostavil temeljne gospodarske vidiki, ki so ključni za razvoj balkanske regije in s tem posredno tudi za Slovenijo, ki jo poleg geografske bližine povezuje tudi skupna ekonomsko politična zgodovina (Javna agencija RS za podjetništvo in tuje investicije 2007):

- a) regionalna stabilnost in demokratična razvitost,
- b) pomen ekonomske integracije, konkurenčnosti in transparentnosti,
- c) razvoj v okviru evropske perspektive.

A evropska solidarnost in poudarjanje, da je članstvo v EU odprto za vse evropske države, ni več dovolj. Tako EU kot potencialne kandidatke morajo sprejeti odgovornost in v procesu integracije izpolniti pogoje, katerih rezultat bo demokratična ter parlamentarno urejena družba, prilagojen institucionalni okvir, skupaj s procesi sprejemanja odločitev, kakor tudi lokalna pomoč pri implementaciji razvojnih projektov v primeru reševanja konkretnih vprašanj (Dieringer in Müller 1998: 100-101). Razumeti je potrebno, da je zagotovljena gospodarska prosperiteta in razvoj tržnega gospodarstva predpogoj za politično stabilnost, izvajanje ekonomskih reform in evropeizacije. Glede na to, da je politična kriza zaznamovala Zahodni Balkan v devetdesetih, je transformacija slednjega področja ključna pri razvoju. Ekonomska kriza v takšnem primeru ni dojeta kot zunanji dejavnik, pač pa endogen problem sistema samega (Dieringer in Müller 1998: 107). Tudi države regije morajo napraviti napor k

³⁰ ZDA so se v preteklosti kar nekajkrat pozicionirale kot razsodnik v primeru reševanja balkanskih kriz, s čimer poskuša pokazati politično moč tudi na ozemlju Evrope. Zadnji tako politično vmešavanje se je zgodilo ob razglasitvi neodvisnosti Kosova.

³¹ Ideja evropske združitve skriva v sebi željo predstaviti EU kot enotno in povezano regijo, ki bo zmožna kljubovati globalnem trgu in veliki tekmi ZDA, tako po številu prebivalstva, kot tudi po velikosti in razvojni stopnji (Bučar in Brinar 2002: 654).

poti reform in regionalne kooperacije. Brez takšnega prizadevanja ne more uspeti nobena regionalna strategija. Mednarodna skupnost mora s svojimi dejavnostmi podpreti izvedbo strategij, s ponujanjem finančne, tehnične in politične podpore tem državam na njihovi poti reform in integracije v svetovno gospodarstvo (Tašić in Povše-Tašić 2000: 125-126).

Ker je EU v devetdesetih kljub pričakovanim vojaškim konfliktom krizo na Zahodnem Balkanu dočakala nepripravljena, nezmožna hitrega ukrepanja, je kot posledica takratnega neuspeha pri učinkovitem odzivanju na krize z obrobja Evrope povzročila spremembe tudi na področju drugega stebra EU, kjer se je kot sestavni del skupne zunanje in varnostne politike razvila evropska varnostna in obrambna politika. *»Osnovni cilj EVOP je bil povečati sposobnost EU za odzivanje na krizne situacije tako znotraj Evrope kot na širšem območju, kar naj bi dosegli z razvojem vojaških in civilnih zmogljivosti in ob podmeni, da NATO kot celota ne bi kazal zanima za delovanje.«* (Jazbec 2004: 6). Pričakovati je torej, da se je danes EU sposobna odzvati na politično krizo na Zahodnem Balkanu, vprašanje pa je tudi, ali je zmožna proaktivno in v zglednem času vzpostaviti v praksi funkcionalno regijo, ki se bo sama uspešno spopadala s socialno in ekonomsko krizo.

2.4.1 Novi regionalizem in Zahodni Balkan

Regionalizem predstavlja politično in ideološko gibanje, ki si preko določenih institucionalnih inštrumentov za cilj prizadeva vzpostavitev regij oziroma regionalizacijo. Tako regionalizacija pomeni prenašanje upravnih funkcij z državne na regionalno raven, medtem ko regionalizem pomeni prenos političnih funkcij odločanja. Pojma se tako vsebinsko ločujeta, a hkrati kot dve dimenziji procesa demokratizacije odnosov v družbi dopolnjujeta (Lajh 2006: 55-56). Šmidovnik (1993: 201) v primeru evropskih regij kot regionalizacijo označi politiko držav in EU, v prizadevanju za vzpostavitev regij, na katere se bo prenašal del pristojnosti in jih oblikoval v subjekte, s pomočjo katerih bo lažje nadzorovati ozemlje in razvoj le-tega. Regionalizacija je, tako Šmidovnik, proces, ki poteka od zgoraj navzdol. Na drugi strani Mlinar regionalizem vidi kot gibanje, ki opozarja na raznolikosti posameznih regij in tako pomeni ideologijo ter družbeno gibanje, ki zagovarja lastno identiteto in samostojnost določene regije (Gulič in Praper 1998: 53).

Novi regionalizem je potrebno dojemati kot paradigmo, oblikovano v multipolarnem, večdimenzionalnem in odprtem okolju, proces ki nastaja spontano od spodaj navzgor, pri čemer vključuje tako državne kot nedejavne akterje (Hettne v Minić 1997: 25-26). Nov val regionalizma in regionalizacije spodbudi nove oblike politične mobilizacije in ponovnega definiranja družbenega in političnega konteksta teritorija. V tem obdobju regionalizem

namreč ne zaznamuje več le odnosa do države, temveč tudi do globalnega trga in procesov evropskega povezovanja, z regijami kot tretjim nivojem odločanja (Lajh 2006: 57).

Hettne regijo Zahodnega Balkana poimenuje kot obrobno regijo, zaznamovano s političnimi nemiri in gospodarsko stagnacijo, z neučinkovitimi in krhkimi regionalnimi odnosi, kar v ospredje postavlja vprašanje varnostnega in razvojnega regionalizma. Tudi EU v svojih strateških opredelitvah do Zahodnega Balkana poudarja pomembnost slednjih dveh dimenzij regionalizma (Hettne v Minić 1997: 26-27).

Na ravni medregionalnih odnosov pa je vedno mogoče zaznati vpliv ene regije nad drugo, primer česa je prav evropski regionalizem, kjer regije medsebojno tekmujejo za proste finančne vire z namenom zadovoljevanja lastnih interesov (Hettne v Minić 1997: 30-31). Rezultat spodbujanja tekmovalnosti v okviru evropskega regionalizma so tudi politični učinki. Regije so zaradi načina delovanja evropske integracije v boju za sredstva kohezijskih skladov oblikovale nova družbena in politična gibanja, ter zavezništva igralcev pritiska na politike Skupnosti (Keating in Barry 2001: 7). Novi regionalizem, kot ga vidi EU, lahko ponudi rešitev razvojnemu problemom in tako odpravi verjetnost konfliktov, nastalih zaradi razvojnih problemov (Hettne v Minić 1997: 30-33). Evropska integracija prinaša tudi politične posledice v regijah, z uveljavljanjem novih političnih in družbenih struj in zavezništev (Keating in Barry 2001: 7).

Vse to je pomembno sporočilo za smer razvoja na Zahodnem Balkanu. Povezovanje znotraj regije je ključnega pomena za udeleževanje evropskega regionalizma, saj se bodo države regije za potrebe lastnega razvoja morale povezati v enotno regijo in napram ostalim zagovarjati ter se boriti za svoje interese na evropskem in globalnem trgu.

3. KOHEZIJSKA POLITIKA EU

EU je že v zgodnji fazi svojega razvoja spoznala, da velike razvojne razlike med posameznimi regijami in državami ovirajo trajnostni razvoj Skupnosti kot celote. V poglavju bom poskušala orisati razvoj kohezijske politike skozi predstavitev njenih inštrumentov, ki temeljijo na finančni solidarnosti med državami. Temelj kohezijske politike je spodbujanje skladnega regionalnega razvoja znotraj države kakor tudi širše, v okviru regij, ki združujejo več držav skupaj in delujejo kot entitete za izvajanje kohezijske politike. Izraz kohezijska politika EU v praksi pogosto zamenja tudi izraz strukturna in regionalna politika, kot sopomenki iste javne politike EU, a je po mnenju Mraka (2004: 29) danes vendarle v najširši rabi prav izraz kohezijska politika.

3.1 Koraki regionalnega razvoja EU

Ko leta 1950 Robert Schuman predlaga ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo (v nadaljevanju: ESPJ), predstavi tudi idejo združene Evrope kot pogoj za svetovni mir. Nastanku ESPJ sledi integracija tudi na ostalih področjih (Mrak 2004: 3). Zаметki kohezijske politike se prvič pojavijo v Rimski pogodbi leta 1957, ki oblikuje Evropsko gospodarsko skupnost (v nadaljevanju: EGS) in Evropsko skupnost za jedrsko energijo (v nadaljevanju: EUROATOM). Primarna ideja, ki jo podpira pogodba, je izgradnja skupnega trga med državami članicami, hkrati pa se s pogodbo tudi prvič prizna obstoj regionalnih razvojnih razlik in zastavi cilj skladnejšega regionalnega razvoja, a pogodba ne omenja specifičnih obveznosti pri oblikovanju regionalne politike Skupnosti (Bache 1998: 31). Skladno z določbami pogodbe o EGS sta leta 1958 ustanovljena prva strukturna sklada z regionalno-razvojnimi motivom: Evropski socialni sklad (v nadaljevanju: ESS) z namenom dvigovanja ravni zaposlenosti na področju držav članic in Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (v nadaljevanju: EKUJS) za pomoč strukturnim prilagajanjem v kmetijski proizvodnji in razvoju podeželja (Mrak 2004: 30). Istega leta pa je bila ustanovljena tudi Evropska investicijska banka (v nadaljevanju EIB) z namenom financiranja razvojnih (Mubi-Zalaznik 2006: 20). Prelomnico v zgodovini evropskih povezav predstavlja leto 1974, ko pride do ustanovitve Evropskega sveta³², s čimer se Skupnost začne uveljavljati kot nadnacionalna politična tvorba (Mrak 2004: 4).

Leta 1975 se ustanovi Evropski sklad za regionalni razvoj (v nadaljevanju: ESRR), s čimer se vloga kohezijske politike v Skupnosti še dodatno okrepi. S širitvami je postajalo vse bolj jasno, da dejavniki, kot so prosto delujoči tržni procesi, specifične geografske značilnosti in kulturno-zgodovinske lastnosti, vplivajo na nastanek razvojnih razlik. ESRR, ki upravlja z največjim deležem sredstev, predstavlja temeljni inštrument regionalne politike, katerega naloga je preraščdelitev dela proračunskih prispevkov držav članic v regije v zaostanku (Mrak 2004: 30-31). Različni modeli evropske regionalne politike so v sedemdesetih in osemdesetih letih poskušali z državnimi posegi zmanjšati razvojna neskladja v Skupnosti, a neuspešno, rezultat česa so bila ponovna usklajevanja in prenova modela skladnejšega regionalnega razvoja EU sredi osemdesetih (Plut v Ribičič 1998: 33-35).

Kohezijska politika, kot jo poznamo še danes, se uveljavi s sprejemom Enotne evropske listine, ki jo države članice podpišejo v letih 1986-87 in nagovorijo EK, naj sprejme reforme strukturnih skladov. Leta 1987 EK predloži poročilo Uresničevanje Enotne listine, kjer

³² Z ustanovitvijo Evropskega sveta pride prvič do ustaljenega sestajanja voditeljev držav (Mrak 2004: 4).

izpostavi, da nove meje Skupnosti zahtevajo od Evrope podvojitev finančnih sredstev, namenjenih strukturnim skladom do leta 1993. S tem naj bi se zmanjšala revščina v posameznih državah in istočasno omogočilo lažje vzpostavljanje notranjega trga. Z Enotno evropsko listino v Pogodbi o ustanovitvi EU se uvede terminologija ekonomske in socialne kohezije (Pur 2002: 8). Leta 1992 sledi sprejem Maastrichtske pogodbe oziroma Pogodbe o EU, s čimer se določi, da je gospodarska in socialna kohezija eden od temeljnih ciljev EU, poleg monetarne in ekonomske unije ter skupnega trga. S pogodbo se ustanovi Kohezijski sklad, namenjen financiranju projektov okoljske in prometne infrastrukture, zlasti kot pomoč državam, katerih BDP je nižji od 90 % evropskega povprečja (Mrak 2004: 31). Z Amsterdamsko pogodbo 1997 se je pomembnost skladnega socialnega in ekonomskega razvoja EU še dodatno potrdila, saj se s pogodbo še bolj izpostavlja pomembnost polne zaposlitve in uspešnega skupnega boja proti brezposelnosti (Pur 2002: 8). Na evropskem vrhu v Berlinu 1999 se sprejme Agenda 2000, akcijski program Skupnosti, s ciljem krepitve politike Skupnosti in finančne opredelitve za obdobje 2000-2006 (Mubi-Zalaznik 2006: 23). Reforme privedejo do zmanjševanja števila ciljev z dotedanjih 7 na 3, s čimer se z večjo koncentracijo sredstev poskuša povečati učinek kohezijske politike. Cilji Skupnosti so bili ves čas povezani z idejo konkurenčnosti³³ na globalnem trgu, zaradi česar je bilo pomembno ohraniti stabilno in kar se da enakomerno stopnjo razvoja vseh delov Skupnosti. V Berlinu se tudi dokončno sprejme odločitev o ponovni širitvi EU, novim kandidatkam pa namenijo sredstva v programih PHARE, ISPA, SAPARD (Mrak 2004: 32). V letih 2000-2001 Evropski svet sprejme Lizbonsko strategijo, po kateri naj bi EU do leta 2010 postala najbolj konkurenčno, na znanju temelječe in dinamično gospodarstvo na svetu. Evropski svet v Gothenburgu leta 2001 dopolni omenjeno strategijo še z zavzemanjem za trajnostni razvoj (Pur 2002: 8). Leta 2004 EU sprejme 10 novih držav s področja Srednje in Vzhodne Evrope, s čimer se potreba po regionalni politiki, ki bo spodbujala odpravo razvojnih razlik, še dodatno poveča. EK tega leta predstavi predloge za reformo kohezijske politike v obdobju 2007-2013 z naslovom Novo partnerstvo za kohezijo: približevanje, konkurenčnost, sodelovanje. V finančni perspektivi 2007-2013 bo namreč kohezijska politika igrala pomembno vlogo pri integraciji leta 2004 sprejetih članic, kakor tudi leta 2007 pridruženih Bolgarije in Romunije. Razlike med starimi in novimi članicami EU namreč še nikoli niso bile tako velike, zato je toliko bolj pomembno prenesti te izkušnje tudi na Zahodni Balkan in še pred formalnim vstopom držav tega področja uresničevati ukrepe za zmanjševanje razvojnih razlik.

³³ Ideja je bila kasneje tudi zapisala z Lizbonsko strategijo.

3.2 Kohezijska politika v EU

Razlaga kohezijske politike Evropske skupnosti je postavljena v širši kontekst evropske integracije (Bache 1999: 28). Če gre kot eno ključnih spodbud za razvoj slednje politike iskati v širitvah in političnih vplivih na razvoj ekonomske in monetarne unije, je pomembno opozoriti tudi na zunanje dogodke³⁴, ki so oblikovali potrebo po kontinuirani gospodarski rasti in konkurenčnosti. Pri oblikovanju regionalnih politik pa je vplival tudi pomen nacionalnih politik oziroma politični konsenz o prihodnosti EU (Bache 1998: 135).

Podrobneje je pojem regionalne politike opredeljen v 158. členu Pogodbe o ustanovitvi EU, ki pravi: *»Skupnost bo, z namenom spodbujanja vsesplošnega skladnega razvoja, oblikovala in izvajala sklepe, ki bodo krepili ekonomsko in socialno kohezijo. Pri tem se bo še posebej osredotočila na zmanjševanje razlik med stopnjami razvoja posameznih regij in zaostalosti manj razvitih regij.«* (Pogodba o ustanovitvi EU 2004: 158 člen).

EU kot eno najbolj potencialnih ekonomskih področij na svetu ne more zanikati velikih razlik³⁵ med 250 regijami znotraj integracije (Mrak 2004: 29). Z namenom zmanjševanja gospodarskih in socialnih neenakosti se je na konceptu finančne solidarnosti osnovala kohezijska politika. Tako je državam prejemnicam ponujena možnost dohitevanja najrazvitejših, neto plačnicam pa priložnost vstopa na nova tržišča in investicijske možnosti za lasten razvoj, omenimo pa tudi še prenos znanj in tehnologij (Mrak 2004: 34).

McAleavey (Bache 1998: 13) izpostavi, da je regionalna-razvojna politika postavljena v javni sektor³⁶, na ekonomskih in socialnih temeljih, z namenom vplivati na trg s končnim ciljem zmanjšanja prostorsko-ekonomskih razvojnih neenakosti, nastalih zaradi delovanja tržnih sil. Kohezijska politika se torej opredeljuje kot politika za zmanjševanje regionalnih ekonomskih, socialnih in razvojnih razlik na geografsko omejenem prostoru (Lajh 2005: 102). Pomembno pa je poudariti, da slednja politika samo zmanjšuje razlike med regijami in ne preprečuje njihovega nastajanja.

Sodobno evropsko kohezijsko politiko označuje skrb za trajnostni razvoj, kot edini alternativni industrijskega razvoja oziroma razvoja neomejene količine raste. V želji oblikovati »Evropo regij« je cilj razvijanje gospodarske stabilnosti in interregionalne solidarnosti med regijami. Kot že omenjeno, pa ne gre prezreti tudi konkurenčnosti med regijami, ki tekmujejo med seboj na evropskem in svetovnem trgu (Plut v Ribičič 1998: 44-48).

³⁴ Na primer naftne krize leta 1973.

³⁵ Razlike se izražajo s BDP države (Mrak 2004: 29).

³⁶ Vladnemu sektorju je predana vloga vplivati na geografsko distribucijo gospodarskih aktivnosti (Bache 1998: 13).

Lajh (2006: 55) geografsko opredeli dva tipa regije: subnacionalne in čezmejne. V kontekstu kohezijske politike, ki predstavlja kot cilj vpliva gospodarsko prilagajanje, pa velja omeniti tipologijo, ki razloči 4 teoretične tipe regij (Jovanović 1997: 290-291):

- a) regije, katerih velik delež proizvodnje in zaposlovanja predstavlja kmetijstvo,
- b) regije, katerih primarna prosperiteta je slonela na industriji, ki je sedaj v zatonu (premog, jeklo, ladjedelništvo, tekstilna industrija), kot posledica zunanje konkurenčnosti,
- c) regije z veliko koncentracijo proizvodnje, ki se bojujejo z onesnaževanjem in prenasičenostjo na trgu (kohezijska politika bi tu sledila ukrepom okoljevarstvene politike in odpravljanju prenasičenosti),
- d) obmejne regije, ki so daleč od najmočnejših regij, središč rasti.

Ne glede na tip regije velja, da mora biti pri implementaciji regionalne politike pozornost namenjena izbiri javnopolitičnih orodij, ki bodo zagotavljala, da politika ne bo razvita na način, ki bo le ščitil obstoječo ekonomsko strukturo, ampak jo bo razvijal. Inštrumenti regionalne politike so pogosto usmerjeni direktno k podjetjem, ki jih lahko uporabijo direktno (podpora konkretnim poslovnim aktivnostim podjetja) ali indirektno (podpora infrastrukturi sektorja) (Jovanović 1997: 295-296). Vprašanje, ki se pojavlja, je, ali vplivi regionalne politike zmanjšujejo ali povečujejo nepopolnost trga. Racionalen odgovor je, da v kolikor so stroški politike nižji od koristi, ki jih prinese, potem je ta politika opravičljiva. Regionalna politika pomeni redistribucijo sredstev in pomeni solidarnost med regijami, ki skupaj tvorijo ali državo ali EU, kot tudi zavedanje, da je koristi širša od samo območja, kjer se izvaja politika in jo lahko občuti tudi širše okolje (Jovanović 1997: 307). Lajh poleg zgoraj že omenjenih značilnosti evropske kohezijske politike izpostavi še naslednja dejstva, pomembna v procesu implementacije (Lajh 2006: 105):

- 1. poudarek je na finančnem vidiku implementacije v obliki finančnih programov,
- 2. zaznati je mogoče prepletanje faze oblikovanja in implementacije kohezijske politike EU,
- 3. programi so pomembnejši od zakonodaje (manjša vloga Sveta in EP, večji pomen EK),
- 4. poudarja se vloga subnacionalnih akterjev,
- 5. sorazmerno šibko sankcioniranje ob neimplementaciji oziroma odsotnost negativnega sankcioniranja.

Za potrebe izvajanja kohezijske politike je EU razvila finančne inštrumente, ki jih širše lahko uvrstimo v dve skupini (Mrak 2004: 34-35):

1. Nepovratna sredstva in predpristopne pomoči:
 - a) strukturni skladi (v državah članicah spodbujajo različne ekonomske in socialne dejavnike konkurenčnosti),
 - b) kohezijski³⁷ sklad (spodbujanje ukrepov za izboljšanje okolja ter razvoj prometne infrastrukture v državah članicah).
2. Ugodna posojila in jamstva
3. Evropska investicijska banka (finančna pomoč v obliki posojil, neposrednega delnega financiranja projektov, globalnih posojil, garancij, tehnične pomoči):
 - a) drugi finančni inštrumenti (Evropski investicijski sklad).

V tabeli 3.1 prikazujem prioritete finančne perspektive 2007-2013 skupaj s prerezom finančnih sredstev namenjenih posamezni točki.

Tabela 3.1: Finančna perspektiva 2007-2013 in njene prioritete

Finančna perspektiva 2007-2013 in njene prioritete	2007-2013
Naslov 1 – Konkurenčnost in kohezija za rast in zaposlovanje	382.139
1A – Konkurenčnost za rast in zaposlovanje	74.098
1B – Kohezija za rast in zaposlovanje	308.041
Naslov 2 - Ohranjanje in varovanje naravnih virov	371.344
Od česar tržni ukrepi in neposredna plačila	293.105
Naslov 3 – Državljanstvo, svoboda, varnost in pravica	10.770
3A – Svoboda, varnost in pravica	6.630
3B - Druge notranje politike	4.140
Naslov 4 - EU kot globalni partner	49.463
Naslov 5 – Administracija	49.800
Kompensacije	800
SKUPAJ – EU	864.316

Vir: Štern 2007

³⁷ Medtem ko so strukturni skladi regionalno usmerjeni, Kohezijski sklad pokriva projekte nacionalnih in nadnacionalnih dimenzij (Mrak 2004: 34).

Sledi podrobnejši pregled finančnega inštrumenta strukturnih skladov. Ker se v diplomski nalogi osredotočim na spodbujanje slovenskega podjetništva skozi ukrepe strukturne politike, s ključnim poudarkom na Evropskem skladu za regionalni razvoj (v nadaljevanju: ESRR), ostalih inštrumentov kohezijske politike ne obravnavam širše.

3.2.1 Strukturni skladi

Ne glede na dejstvo, da globalizaciji, ki prepreda vse pore našega okolja, kulture in identitete, ne zanikamo njene multidimenzionalnosti, se današnja globalizacijska naravnost sveta še vedno najpogosteje dojema kot politično ekonomska perspektiva. Je tudi več kot materialna realnost, je podporno okolje za razvoj ideologije, ki podpira redistribucijo kapitala, bogastva in moči ekonomskim elitam (Bieler 2000: 19-22). Politični konsenz EU je vodil v oblikovanje kohezijske politike, ki denar iz proračuna, v katerega prispeva vsaka članica in katerega sredstva so pozneje po načelu solidarnosti porabljeni za različne namene, tudi za strukturne sklade, predstavlja dodatno spodbudo regijam in prebivalcem v procesu zmanjševanja razvojnih razlik in doseganja večje konkurenčnosti v globalnem okolju.

Strukturnim skladom je namenjenih 75 % sredstev kohezijske politike, z namenom slediti zmanjševanju razlik v stopnji razvitosti med državami in regijami integracije. Zasledovanje slednjega cilja se opredeli že v Maastrichtski in Amsterdamski pogodbi, kjer se določijo tri razvojne smernice za doseganje ekonomskega in socialnega razvoja (Majcen 2002: 5):

- a) enotni trg,
- b) ekonomska in socialna kohezija,
- c) ekonomska in monetarna unija.

Namen strukturnih skladov ni nadomestiti regionalne nacionalne politike držav članic, saj je slednjim dodeljena vloga primarnih igralcev pri premagovanju regionalnih razvojnih razlik. Usklajevanje finančnih inštrumentov EU z nacionalno vodenimi politikami dodatno blaži obstoječe regionalne razlike med regijami in državami (Majcen 2002). EU poskuša nastale regionalne razlike nadzorovati in premagovati pasivno in aktivno. Pasivno to počne tako, da nadzoruje in ocenjuje upoštevanje konkurenčne klavzule pri pomoči, ki jo daje posamezna država članica lastnemu regionalnemu gospodarstvu³⁸, aktivno pa EU pomaga članicam v okviru strukturne in kohezijske politike (Jovanović 1997: 295-296). Lokalne oblasti so vsekakor naklonjene EU skladom, ki financirajo projekte občin, saj jim poleg finančne podpore ti predstavljajo tudi priložnost komuniciranja s političnimi akterji v Bruslju, s čimer

³⁸ Pri čemer velja načelo, da regionalna politika ni v nasprotju s principi svobodne konkurence.

pridobivajo tudi vpliv pri formuliranju kriterijev za pridobivanje EU sredstev ter njegovo distribucijo. Istočasno pa to za lokalne oblasti pomeni tudi veliko odgovornost v procesu implementacije financiranih programov, saj so financirani le projekti, ki potekajo skladno s kriteriji EK (De Rooij 2002: 449).

Sredstva, namenjena strukturnim skladom, se porabijo za finančno podporo projektom zasebnega ali javnega značaja, ki v danih okoliščinah največ prispevajo k že omenjenim ciljem regionalne politike EU (Butala 2006: 15).

Niso pa vsi prepričani v učinkovitost evropske kohezijske politike. Tako McAleavy in De Rynck slednjo dojemata kot kontraproduktivno, ko dvomita v zmožnost slednje pri določanju pravnje zmožnosti pri doseganju življenjskih standardov med regijami (Behrens in Smyrl 1999: 419). Na drugi strani Hoogherjeva opozarja na konflikt med neoliberalnim sistemom in sistemom upravljanja evropskega kapitalizma ter poudarja, da je kohezijsko politiko potrebno obnoviti, to je vrniti k osnovam. Hoogherjeva je mnenja, da mora biti kohezijska politika zasnovana širše od preproste ideje EU integracije, ki vidi končni učinek kot produkt medsektorskih in nacionalnih preferenc znotraj formalnih inštitucij EU. Vloga Evropske skupnosti je pomembnejša kot zgolj jasna preferenca po večji ali manjši integraciji (Behrens in Smyrl 1999: 420).

Strukturni skladi v obdobju 2007-2013 razpolagajo s 382.139 milijardami evrov. K strukturnim skladom se v novi finančni perspektivi prištevata ESRR in Evropski socialni sklad (ESS). EK skupaj z državami članicami poskrbi, da so dejavnosti omenjenih skladov skladne z drugimi politikami in dejavnostmi Skupnosti, predvsem na področju zaposlovanja, enakosti med spoloma, v socialni politiki in poklicnem usposabljanju, skupni kmetijski politiki, skupni ribiški politiki, prometu, energetiki in vseevropskih omrežjih. Opredeljeno pa mora biti tudi okoljevarstvo pri zastavljanju in izvajanju dejavnosti skladov (Lajh 2006: 110).

3.2.1.1 Osnovni okviri delovanja strukturnih skladov

Regionalni razvoj je večsektorski in dolgoročen, zato se usmerja na podlagi programskih dokumentov in ni mogoče pridobiti finančnih sredstev na osnovi nepovezanih investicij. Delovanje strukturnih skladov je opredeljeno na podlagi osnovnih dokumentov, ki predstavljajo podlago za dolgoročno proračunsko načrtovanje pri izvajanju strukturne politike. V empiričnem delu navajam vsebino nekaterih osnovnih dokumentov, ki predstavljajo temelj za izvajanje strukturne razvojne strategije v Sloveniji, zato na kratko povzemam vloge posamezne listine. Vsi naštet dokumenti se pripravljajo za določeno programsko obdobje kot podlaga za dolgoročno proračunsko načrtovanje držav članic in EU.

3.2.1.1.1 *Državni razvojni program (National Development Plan)*

Je osnovni dokument, v katerem se določijo investicijske prednostne naloge države članice za dolgoročno razvojno načrtovanje. Dokument pripravi država članica v sodelovanju z gospodarskimi sektorji, socialnimi partnerji, nevladnimi organizacijami in regionalnimi ter lokalnimi oblastmi (Štern 2007).

3.2.1.1.2 *Razvojni okvir podpore skupnosti (Community Support Framework)*

Dokument, ki ga vsaka članica, katere obseg razvojnih sredstev strukturnih skladov presega milijardo evrov, predloži EK z namenom pridobitve sredstev iz strukturnih skladov za sofinanciranje projektov v okviru regionalnih razvojnih ciljev. V okviru omenjenega dokumenta se predstavi strategija razvoja. Na podlagi uspešnih pogajanj države članice z EK postane ta dokument temelj za izvajanje dolgoročne razvojne politike v določenem programskem obdobju (Štern 2007).

3.2.1.1.3 *Enotni programski dokument (Single Programming Document)*

Temeljni dokument pri izvajanju dolgoročne razvojne politike. Za razliko do Razvojnega okvirja podpore skupnosti Enotni programski dokument vsebinsko ni razdeljen na sektorske in regionalne izvedbene programe, temveč v njem vsaka država članica, katere obseg razvojnih sredstev EU ne presega milijarde evrov, z Enotnim programskim dokumentom predstavi strategijo razvoja kot rezultat pogajanj z Evropsko komisijo. Dokument postane operativen šele ob potrditvi s strani EK (Štern 2007).

3.2.1.1.4 *Izvedbeni programi (Operational Programmes)*

Izvedbeni programi so programi, ki opisujejo predvideni / načrtovani razvoj sektorja ali regije in so osnovni okvir pri izvajanju ukrepov za uresničevanje ciljev in politike EU (Štern 2007).

3.2.2 Operativni program 2007-2013: Jugovzhodna Evropa

EK je 20. decembra 2007 v okviru cilja evropskega teritorialnega sodelovanja, ki ga sofinancira ESRR, sprejela transnacionalni program sodelovanja za evropsko območje v tranziciji na poti k integraciji »Jugovzhodna Evropa«.

Program vključuje podporo Skupnosti za regije v 16 državah - državah članicah, državah kandidatkah, možnih državah kandidatkah in tretjih državah. Za 14 držav je upravičeno območje ves teritorij države (Albanijo, Avstrijo, Bosno in Hercegovino, Bolgarijo, Romunijo, Hrvaško, Makedonijo, Grčijo, Madžarsko, Črno goro, Slovaško, Slovenijo in Moldavijo).

V nadaljevanju s shemo 3.1 predstavljam teritorij, ki ga omenjeni operativni program pokriva.

Shema 3.1: Zemljevid regije OP 2007-2013: Jugovzhodna Evropa

Vir: Operativni program 2007-2013: Jugovzhodna Evropa 2008

Skupni proračun programa znaša 245 milijonov EUR, pomoč Skupnosti preko Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) pa 206 milijonov EUR. Splošni strateški cilj programa je z razvojem transnacionalnega partnerstva izboljšati proces teritorialnega, gospodarskega in socialnega povezovanja ter prispevati h koheziji, stabilnosti in konkurenčnosti. Program vsebuje štiri vsebinske prednostne naloge: inovacije, okolje, dostopnost in trajnostni razvoj urbanih območij. Za Zahodni Balkan je to tako konkretna priložnost za približevanje k Evropski uniji in poglobitev odnosov s sosedskimi državami EU. Jugovzhodna Evropa v evropskem prometnem omrežju namreč predstavlja pomembno vez med severom, jugom, vzhodom in zahodom Evrope ter potencial za gospodarski in socialni razvoj v prihodnosti. Območje Jugovzhodne Evrope je najbolj raznoliko, heterogeno in zapleteno območje sodelovanja v Evropi, ki ga sestavljajo zelo raznolike države. Pojav novih držav in vzpostavitev novih meja sta spremenila vzorce političnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih odnosov. Po spremembah v devetdesetih letih 20. stoletja se območje sooča s temeljnimi spremembami v gospodarskih in proizvodnih vzorcih. Medtem ko se nekatere regije, zlasti glavna mesta, dobro prilagajajo novim izzivom, druge še niso našle prave usmeritve. Za območje programa so tako značilna regionalna neskladja med urbanih območji in podeželjem v smislu gospodarske moči,

inovacij, konkurenčnosti in dostopnosti (Operativni program 2007-2013: Jugovzhodna Evropa 2008).

Tudi v evropskem prometnem omrežju Jugovzhodna Evropa predstavlja most med Severno, Južno, Vzhodno in Zahodno Evropo. Obstoječa omrežja pa ne morejo slediti čedalje večjemu povpraševanju in zahtevnim standardom. Na tem območju se izvajajo in obstajajo številni inštrumenti in koncepti, kot so vseevropska omrežja (TEN) in vseevropski prometni koridorji, ki pa jih je treba še naprej razvijati. Na voljo so reke, primerne za prevoz tovora, morske meje in Donava, pomembna mednarodna celinska plovna pot ter dejavnik povezovanja na mnogih področjih, kot so promet, trgovina in okolje. Jugovzhodno Evropo zaznamujejo široka biotska raznovrstnost in naravni viri z visoko okoljsko vrednostjo. Pomembne prednosti tega območja so možnosti za uporabo okolju prijaznih tehnologij ter potencial za gospodarski in socialni razvoj v prihodnosti, vendar je treba reševati tudi podedovano okoljsko škodo (Operativni program 2007-2013: Jugovzhodna Evropa 2008).

3.2.2.1 Načela delovanja strukturnih skladov

Delovanje strukturnih skladov sledi šestim načelom z namenom doseganja zastavljenih ciljev zmanjševanja razvojnih regionalnih razlik in krepitev ekonomske ter socialne kohezije strukturne politike EU.

Načelo koncentracije sredstev oz. ukrepov

Sredstva morajo biti usmerjena na regije oziroma države z največjimi potrebami, glede na prednostne cilje EU. Načelo koncentracije naj bi zagotovilo učinkovito distribucijo, kar bi posledično vodilo k večji enakosti med državami članicami (Aljančič in Bogdanovič 2000: 18).

Načelo programiranja

Bistveni inštrument regionalne politike EU predstavljajo večletni povezani programi, ki so namenjeni spodbujanju regionalnega gospodarskega razvoja. Programi morajo vsebovati usmerjeno strategijo razvoja z jasnimi prednostnimi nalogami in ukrepi, kakor tudi finančnim načrtom celotnega programa, vključno s podporo, ki se nanaša na pridobljena sredstva iz strukturnih skladov. Sredstva se dodelijo na podlagi razvojnih programov, ki so časovno omejeni (Aljančič in Bogdanovič 2000: 18).

Načelo partnerstva

Predstavniki EK, nacionalnih, regionalnih in lokalnih oblasti, socialni partnerji in nevladni akterji morajo biti vključeni v proces oblikovanja, dodeljevanja odgovornosti in

implementacije programov. To načelo spodbuja večnivojsko vladanje in usklajevanje slednjega (Aljančič in Bogdanovič 2000: 18).

Načelo dodatnosti

Pomoč EU je zagotovljena le v primeru, ko države članice ohranijo javno porabo na enaki ravni kot v prejšnjem obdobju, pri čemer se mora financiranje EU dopolnjevati z državnim financiranjem. Skladi so pozicionirani kot dopolnilo in ne nadomestilo v fazi financiranja projekta (Aljančič in Bogdanovič 2000: 18).

Načelo subsidiarnost

Skladi pokrivajo področja, ki jih države ali regije zaradi teže razvojnih razlik in omejenih finančnih sredstev ne zmorejo zadovoljivo reševati same. Organizacija in upravljanje skladov je odgovornost regije oziroma države, a so načrti in strategije razvoja usklajene tudi na ravni EU (Aljančič in Bogdanovič 2000: 18).

Načelo učinkovitega vrednotenja učinkov

Pri izvajanju EU projektov je ključnega pomena tudi nadziranje implementacijskih učinkov in uspešnosti porabe sredstev. S tem načelom se zagotavlja nadzor nad učinkovitostjo in uspešnostjo projektov in poveča proračunska disciplina. Ker je v procesu implementacije projektov prisotnih več virov javnih sredstev (EU sredstva, državna, lokalna sredstva) in ker proces nadzorovanja tako izvaja več nadzornih ustanov, je dejanski učinek strukturnih skladov včasih težko merljiv (Aljančič in Bogdanovič 2000: 18).

Skozi vsebino diplomskega dela večkrat opozarjam na pomen partnerstva v omrežju večnivojskega vladanja znotraj procesa uresničevanja ideje spodbujanja slovenskega podjetništva z vidika širjenja in utrjevanja regionalizma na Zahodnem Balkanu.

3.2.3 Evropski sklad za regionalni razvoj in njegovo delovanje

Delovanje Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR), ustanovljenega leta 1975, določa Uredba Evropskega parlamenta in Sveta EU št. 1783/1999, pri čemer je skladno s to Uredbo osnovni cilj omenjenega sklada spodbujanje ekonomske in socialne kohezije ter odpravljanje regionalnih razvojnih neskladij (Lajh 2006: 112). Sredstva, namenjena ESRR s strani EU, so namenjena finančni podpori projektov zasebnega ali javnega sektorja, ki v svoji srži prispevajo k ciljem evropske regionalne politike (Butalo 2006: 17). Sklad po smernicah iz leta 1999 usmerja svoja sredstva v cilje spodbujanja razvoja in strukturnega prilagajanja regij v zaostanku z gospodarskega in socialnega vidika.

Sredstva ESRR so namenjena za financiranje (Lajh 2006: 113):

- a) donosnih naložb, ki omogočajo ustvarjanje in ohranjanje trajnih delovnih mest,

- b) naložb v infrastrukturo,
- c) razvoja notranjega potenciala z ukrepi za spodbujanje in podpiranje lokalnega razvoja ter zaposlovalne ponudbe in dejavnosti malih in srednje velikih podjetij,
- d) ukrepov tehnične pomoči za vlaganje v izobraževanje in zdravstvo, področji, ki sta z vidika strukturnega prilagajanja regij izredno pomembni.

Iz česar sledijo naslednji cilji (Butala 2006: 17):

- a) dvig konkurenčnosti (konkurenčno okolje zahteva kontinuirane tehnološke in organizacijske izboljšave in s tem nove naložbe),
- b) zvišanje inovativnosti in tehnološke zahtevnosti proizvodnih procesov in proizvodov (glavni vir nacionalne konkurenčnosti je sposobnost uporabe globalnega znanja),
- c) povečanje fleksibilnosti in učinkovitejša organizacija podjetij (povečana fleksibilnost prilagajanja nenehno spreminjajočemu se trgu),
- d) razvoj podjetništva (spodbujanje izboljšanja pogojev za zagon novih gospodarskih subjektov).

Bistvena vloga ESRR je podpora prednostnim ciljnim območjem 1 in 2 ter pobudam Skupnosti³⁹. Po Uredbi EP in Sveta št. 1783/1999 ESRR financira tudi inovativne ukrepe, katerih namen je prepoznavanje in analiza regionalnih razvojnih problemov in rešitev, ter pilotske projekte, katerih cilj je prilagajanje novih regionalnih in lokalnih razvojnih rešitev (Lajh 2006: 113).

4. PREDNOSTNA PODROČJA SPODBUJANJA SLOVENSKEGA PODJETNIŠVA V OKVIRU ERSS

4.1 Analiza strateških in izvedbenih dokumentov RS

V nadaljevanju so predstavljeni nacionalni dokumenti, ki so bili v Sloveniji ključni pri oblikovanju smernic porabe sredstev strukturnih skladov in za pripravo Enotnega programskega dokumenta, ki predstavlja smernice razvoja države članice EU in predstavlja temelj za proračunsko načrtovanje in izvajanje razvojne politike.

³⁹ Tako pobud Skupnosti za čezmejno, transnacionalno in medregijsko sodelovanje, katere namen je spodbujati skladen, uravnotežen in trajnostni razvoj celotnega ozemlja EU (Interreg) kot tudi pobud Skupnosti za gospodarsko in socialno prenovo mest in urbanih sosesk, z namenom spodbujati trajnostnega razvoja mest (Urban) (Lajh 2006: 113).

4.1.1 Strategija razvoja Slovenije

Distribucija evropskih razvojnih sredstev poteka na podlagi ciljev in ukrepov kohezijske politike, ki si jih v večletnih razvojnih programih zastavi država članica. V Sloveniji je eden takšnih programov tudi strateški dokument, imenovan Strategija razvoja Slovenije⁴⁰ (v nadaljevanju: SRS), s katerim so se že leta 2005 opredelili vizija in cilji razvoja⁴¹ Slovenije za obdobje 2007-2013. SRS je krovna nacionalna razvojna strategija, ki izhaja iz načel trajnostnega razvoja in integracije razvojnih politik. Kot takšna upošteva usmeritve že sprejetih razvojnih dokumentov sektorske, regijske, področne in druge narave ter jih s povezovanjem v koherentno celoto usklajuje z državnimi razvojnimi cilji (SRS 2005).

Slovenija si je kot ključne nacionalne razvojne cilje v obdobju 2006-2013 zastavila (SRS 2005):

- a) trajnostno povečanje blaginje in kakovosti življenja,
- b) izboljšanje možnosti za dolgo, aktivno in zdravo življenje prebivalcev (podpora izobraževanju, kulturi, zdravju, bivalnim pogojem),
- c) oblikovanje bolj dinamične in prilagodljive družbe, ki bo sposobna hitrega odziva na globalizacijska in evropska vprašanja,
- d) povečevanje gospodarske rasti in zaposlenosti po načelu trajnostnega razvoja ter dolgoročnega ohranjanja ekonomskih, socialnih in okoljskih ravnovesij,
- e) povečanje globalne konkurenčnosti s spodbujanjem inovativnosti in podjetništva, s spodbujanjem podpore informacijsko komunikacijske tehnologije ter z vlaganjem v izobraževanje, usposabljanje, raziskave in razvoj,
- f) povečanje učinkovitosti države in zmanjšanje njene neposredne vloge v gospodarstvu,
- g) zmanjševanje socialnih tveganj, revščine in socialne izključenosti,
- h) ustvarjanje pogojev za trajno obnavljanje prebivalstva,
- i) hitrejši razvoj vseh regij in zmanjševanje razvojnih razlik med slednjimi,
- j) trajnostni in okoljski razvoj,
- k) krepitev varnosti in spoštovanja človekovih pravic, preprečevanje diskriminacije, tudi z zagotavljanjem enakih možnosti.

⁴⁰ Dokument je bil sprejet 23. junija 2006 na redni seji vlade.

⁴¹ SRS v ospredje ne postavlja izključno gospodarskih vprašanj, pač pa zastavi vizijo in cilje na način, da posega po celoviti blaginji posameznika, kar poleg ekonomskih vprašanj pomeni tudi obračanje pozornosti na socialna, okoljska, politična, pravna ter kulturna področja. Ker je fokus SRS širši, se dokument po svoji vsebini približa strategiji trajnostnega razvoja Slovenije (SRS 2005).

Za doseganje zastavljenih vizij in ciljev razvoja Slovenije je vlada določila 5 razvojnih prioritet z akcijskimi načrti⁴². Ti so (SRS 2005):

1. konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast⁴³,
2. učinkovito ustvarjanje⁴⁴, dvosmerni tok in uporaba znanj za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta,
3. učinkovita⁴⁵ in cenejša država,
4. moderna socialna⁴⁶ država in večja zaposlenost,
5. povezovanje ukrepov⁴⁷ za doseganje trajnostnega razvoja.

Vlada RS je kot politično telo odgovorna za uresničevanje strategije, medtem ko v procesu izvajanja strategije sodelujejo tako vladne kot nevladne inštitucije.

S SRS se predstavi tudi slovenski razvojni model⁴⁸ 21. stoletja, katerega izhodišče je opredelitev človeka kot avtonomnega posameznika, kateremu je ponujena svoboda za razvijanje svojih sposobnosti, vrednot in kulture, a istočasno tudi individualna odgovornost za lasten ekonomski napredek in socialno blaginjo. Razvojni cilji Slovenije bodo torej uresničeni z liberalizacijo trga, ki bo povečal razvojno učinkovitost, a le ob pogoju, da bo država spodbujala tržno konkurenco in jasno komunicirala družbeno odgovornost države, podjetij in posameznikov v procesu doseganja trajnostnega razvoja in ciljev, opredeljenih že z Lizbonsko strategijo (SRS 2005).

4.1.2 Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007-2013

Z vstopom v EU je Slovenija pridobila pravico za potrebe lastnega razvoja pridobivati finančna sredstva iz strukturnih in kohezijskih skladov EU. Pri pridobitvi strukturne pomoči

⁴² Konkretni akcijski načrti so opredeljeni na dvoletni ravni, hkrati pa so poleg konkretnih ukrepov jasno določeni tudi odgovorni nosilci nalog in merljivi cilji, s čimer se oceni učinkovitost in uspešnost (SRS 2005).

⁴³ Predvsem spodbujanje podjetniškega razvoja in konkurenčnosti podjetij, tudi z internacionalizacijo, kar bo pripeljalo do izpolnjevanja gospodarskih ciljev Lizbonske strategije (SRS 2005).

⁴⁴ Predvsem povečanje gospodarske učinkovitosti in obsega vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj (SRS 2005).

⁴⁵ Predvsem povečanje inštitucionalne konkurenčnosti države (prestrukturiranje javnih financ, izboljšanje delovanja sodstva) (SRS 2005).

⁴⁶ Predvsem izboljšanje prilagodljivosti trga dela ter modernizacija sistemov socialne zaščite in zmanjševanje družbene izključenosti (SRS 2005).

⁴⁷ Predvsem trajno obnavljanje prebivalstva, skladnejši regionalni razvoj, integracija okoljevarstvene politike v vsakdanje življenje, razvoj nacionalne identitete in kulture (SRS 2005).

⁴⁸ V novem razvojnem modelu je skrb za ekonomsko učinkovitost prepuščena mehanizmu trga. Trgi blaga, dela in kapitala morajo delovati prosto, a v okviru jasnih pravil, s katerimi se spodbuja podjetništvo in inovativnost ter družbena odgovornost podjetij in posameznikov (SRS 2005).

ima pomembno vlogo Državni razvojni program⁴⁹ (DRP RS 2008), ki je izvedbeni dokument razvojnega načrtovanja SRS ter tako predstavlja osnovo za izvajanje strukturne in kohezijske politike EU v Sloveniji. DRP ni edini inštrument za izvedbo SRS, je pa ključni za investicije v razvoj, saj so razvojno-investicijske prioritete enake predstavljenim razvojnim prioriteta SRS. DRP⁵⁰ sprejete strateške usmeritve in razvojne prioritete SRS operativno razdeli na indikativno finančno ovrednotene programe, za katere se predvidi ustrezno nacionalno, mednarodno, javno in zasebno financiranje. DRP je inštrument, ki zastavljene strateške usmeritve prevede v konkretne razvojno-investicijske programe, ki so skladi s proračunskimi zmoglostmi (DRP RS 2008).

Z uresničevanjem ciljev in razvojno-investicijskih prioritet DRP se bo investiralo v dolgoročni razvoj in konkurenčnost Slovenije na trgu, pri čemer bo vir investicij raznolik: državni proračun, proračun EU, občinski proračun, zasebni in drugi viri. V tem smislu sta cilja DRP dva (DRP RS 2008):

- a) povečati gospodarski, socialni in okoljski kapital,
- b) povečati učinkovitost gospodarstva, kakovost življenja in trajnostno rabo naravnih virov.

Poudariti velja, da DRP pri uresničevanju makroekonomskega in investicijskega scenarija ne postavlja v ospredje le finančni ali fizični kapital znotraj gospodarskih okvirov, pač pa tudi vlaga v socialni in okoljski kapital. Hkrati tudi ne spodbuja izključno gospodarske konkurenčnosti Slovenije na globalnem trgu, ampak tudi učinkovitost v smislu kakovosti življenja in trajnostne rabe naravnih virov (DRP RS 2008).

S programom DRP je sprejeta priprava sklopa programskih dokumentov za izvajanje finančne perspektive 2007-2013. Na celotni vertikali odnosov EU-nacionalna-regionalna raven je prišlo do medsebojnega usklajevanja posameznih programov (DRP RS 2008).

4.1.2.1 Učinki DRP za obdobje 2007-2013

Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast

Z aktivnostmi v okviru prve razvojno-investicijske prioritete DRP se želi doseči povečanje konkurenčnosti gospodarstva preko spodbujanja inovativnosti, z izgradnjo gospodarskih razvojnih infrastruktur, s katerimi bo vzpostavljena mreža nosilnih regionalnih razvojnih središč, z vlaganji v turizem, s katerimi se bo dopolnila razvojna paradigma regij na podeželju

⁴⁹ Nosilka projekta DRP je Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko, ki je le tega izvedla v sodelovanju z državnimi resorji, 12 razvojnimi regijami in javnostmi (DRP 2008: 4).

⁵⁰ Osnova za DRP ni samo SRS, pač pa tudi ostali dokumenti razvojnega načrtovanja, kot na primer Nacionalno strateški referenčni okvir, razvojno-investicijski programi za financiranje projektov iz državnega in občinskega proračuna, ki niso sofinancirani iz EU (DRP 2008: 4).

in v mestih, s spodbujanjem domačih in tujih naložb v gospodarstvo, s spodbujanjem podjetništva in internacionalizacije podjetij, s čimer se bo poleg spodbujanja konkurenčnosti prispevalo tudi k oblikovanju odprte družbe. Podpirajo se tudi aktivnosti slovenskih podjetij v državah v razvoju preko sodelovanja v programih razvojne pomoči⁵¹, pri čemer so geografske prioritete države Zahodnega Balkana, Vzhodne Evrope, Kavkaza in osrednje Azije ter Afrike (DRP RS 2008).

Tabela 4.1: Razvojni izdatki DRP po razvojnih področjih znotraj prioritete: konkurenčno gospodarstvo in hitrejša rast

PRIORITETE IN PODROČJA DRP	2007	2008	2009	Obdobje 2007-09	
	V milijonih evro	V milijonih evro	V milijonih evro	Povprečno letno v milijonih evro	Str. v %
1. KONKURENČNO GOSPODARSTVO IN HITREJŠA GOSPODARSKA RAST	368,1	645,0	620,4	544,5	100,0
v tem:					
- razvojni programi EU 2007-2013	3,6	166,8	212,6	127,7	23,4
1.1. Spodbujanje podjetniškega razvoja in povečanje konkurenčnosti	51,0	128,7	126,0	101,9	18,7
1.2. Povečanje prilivov razvojnih spodbud domačih in tujih naložb	10,4	10,6	5,8	8,9	1,6
1.3. Podpora internacionalizaciji gospodarstva	9,4	11,7	11,4	10,8	2,0
1.6. Prometna infrastruktura	293,6	468,3	441,6	401,2	73,7
1.7. Informacijska in komunikacijska tehnologija	3,3	25,3	35,2	21,3	3,9
1.8. Energetska infrastruktura	0,5	0,5	0,5	0,5	0,1

Vir: DRP RS 2008

Učinkovito ustvarjanje, dvosmerni tok in uporaba znanj za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

V okviru druge razvojno-investicijske prioritete DRP se želi doseči prilagoditev področja raziskav in razvoja resničnim potrebam gospodarstva z namenom doseganja globalne konkurenčnosti na ključnih tehnoloških in znanstveno-raziskovalnih področjih. Prenos znanja med institucijami znanja in podjetji, kakor tudi med samimi podjetji, bo dosežen zlasti z interdisciplinarnim povezovanjem kadrov v projekte in z razvojem centrov odličnosti. Z namenom doseganja slednjega se bo tudi vlagalo v visokošolske, raziskovalne in razvojne inštitute (DRP RS 2008).

⁵¹ S članstvom v EU se je Slovenija zavezala, da bo povečala količino sredstev namenjenih za razvojno pomoč na 0,17% bruto nacionalnega dohodka do leta 2010 in na 0,33% do leta 2015 (DRP RS 2008).

Tabela 4.2: Razvojni izdatki DRP po razvojnih področjih znotraj prioritete: učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

PRIORITETE IN PODROČJA DRP	2007	2008	2009	Obdobje 2007-09	
	V milijonih evro	V milijonih evro	V milijonih evro	Povprečno letno v milijonih evro	Str. v %
2. UČINKOVITO USTVARJANJE, DVOSMERNI PRETOK IN UPORABA ZNANJA ZA GOSPODARSKI RAZVOJ IN KAKOVOSTNA DELOVNA MESTA	814,0	892,2	1.011,3	905,8	100,0
v tem:					
2.1.Povečanje gospodarske učinkovitosti in obsega vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj	198,1	235,9	292,1	242,0	26,7
2.2.Izboljšanje kakovosti izobraževanja in spodbujanje vseživljenjskega učenja	615,9	656,3	719,2	663,8	73,3

Vir: DRP RS 2008

Učinkovita in cenejša država

V okviru tretje razvojno-investicijske prioritete DRP se želi doseči zvišanje kakovosti in učinkovitosti državnih storitev, z znižanjem javnih izdatkov na način, da se del storitve prenese v izvajanje na trgu, saj se ocenjuje, da potencial nevladnega sektorja ni izkoriščen (DRP RS 2008).

Moderna socialna država in večja zaposlenost

V okviru četrte razvojno-investicijske prioritete DRP se želi doseči fleksibilnejši trg dela ob zagotavljanju varnosti zaposlitve ter zmanjšanje socialne izključenosti in materialne ogroženosti. Zaposljivost in mobilnost ter razvoj kadrov so dejavniki, ki bodo prispevali k inovativnosti, prožnosti in produktivnosti podjetij. Z vpeljavo štipendijskih shem se bo spodbujalo povezovanje delodajalcev s študenti in s tem olajšalo prehod z izobraževanja na trg dela. Pozornost bo namenjena tudi zmanjševanju razlik v stopnji zaposlenosti med regijami (DRP RS 2008).

Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

V okviru pete razvojno-investicijske prioritete DRP se želi zagotoviti visoka kakovost življenja na temelju trajnostnega obnavljanja prebivalstva, razvoja kulture in nacionalne identitete, skladnejšega razvoja regij, razvoja podeželja, gospodarjenja s prostorom, trajnostne

mobilnosti, obnavljanja virov in racionalne rabe energij, izboljšanja kakovosti okolja in ustrezne komunalne infrastrukture (DRP RS 2008).

Tabela 4.3: Razvojni izdatki DRP po razvojnih področjih znotraj prioritete: povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

PRIORITETE IN PODROČJA DRP	2007	2008	2009	Obdobje 2007-09	
	V milijonih evro	V milijonih evro	V milijonih evro	Povprečno letno v milijonih evro	Str. v %
5. POVEZOVANJE UKREPOV ZA DOSEGANJE TRAJNOSTNEGA RAZVOJA	967,2	1.161,5	1.162,2	1.097,0	100,0
v tem:					
5.1. Trajno obnavljanje prebivalstva	48,2	62,6	62,2	57,6	5,3
5.2. Skladnejši regionalni razvoj	223,0	278,2	276,1	259,1	23,6
5.3. Zagotavljanje optimalnih pogojev za zdravje	83,4	90,7	88,0	87,4	8,0
5.4. Izboljšanje gospodarjenja s prostorom	23,7	29,8	30,1	27,9	2,5
5.5. Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike in potrošniške vzorce	166,0	206,5	212,8	195,1	17,8
5.6. Razvoj nacionalne identitete in kulture	142,5	185,2	190,8	172,8	15,8
5.7. Športna infrastruktura in programi športa	86,4	107,1	108,6	100,7	9,2
5.8. Razvoj podeželja	191,5	197,9	190,3	193,2	17,6
5.9. Razvoj ribištva	2,6	3,5	3,4	3,2	0,3

Vir: DRP RS 2008

Najpomembnejši dejavnik strukturnih sprememb v razvojnih izdatkih v programskem obdobju 2007-2013 bodo razvojna sredstva EU, ki bodo v največji meri usmerjena v prvo in peto prioriteto DRP. Ta usmeritev izhaja iz Nacionalnega strateškega okvira 2007-2013 in je bila usklajena z Evropsko komisijo ter podpira cilje uresničevanja Lizbonske⁵² strategije v Sloveniji (DRP RS 2008).

4.1.3 Operativni programi

DRP ponuja tudi že osnutek operativnih programov za posamezne sklade. Skladno z normativnimi temelji EU mora vsaka država članica za izvajanje kohezijske politike EU v obdobju 2007-2013 pripraviti programske dokumente na dveh ravneh (DRP RS 2008):

- Nacionalni strateški referenčni okvir, ki opredeljuje strategijo države članice za doseganje hitrejše konvergence s poudarkom na uporabi sredstev kohezijske politike,
- Operativni programi (v nadaljevanju OP); programski dokumenti, v okviru katerih se določijo konkretni programi in projekti ter njihovo financiranje.

⁵² Lizbonski cilji se odražajo v strukturi vseh razvojnih izdatkov DRP (DRP RS 2008).

OP predstavljajo skupni programski dokument RS Slovenije in EU in je sprejet po predlogu države članice in usklajen z Evropsko komisijo, ki sprejme odločitev o potrditvi, nadalje pa ga izvajata in financirata obe partnerici. Za obdobje 2007-2013 so bili sprejeti naslednji operativni program (DRP RS 2008):

- a) Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov v obdobju 2007-2013 (v nadaljevanju OP RR),
- b) Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013 (v nadaljevanju OP ROPI),
- c) Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013 (v nadaljevanju OP ESS).

Ker se v okviru tega diplomskega dela poudarja pomen strukturnih skladov z vidika spodbujanja razvoja podjetništva in s slednjim povezanih sodelovanj z Zahodnim Balkanom, bo v nadaljevanju podrobneje predstavljen le OP RR.

4.1.3.1 Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007-2013 (OP RR)

Slovenija bo usmerila razpoložljiva sredstva Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR), ostala finančna sredstva in sredstva ustreznega lastnega sofinanciranja v gospodarsko konvergenco države, pri čemer bo primarno sledila kriterijem trajnostnega razvoja⁵³ (DRP RS 2008). Namen OP RR je podpirati usmeritve, s katerimi se bo povečala konkurenčnost, dosegla gospodarska in teritorialna kohezija oziroma se bodo zmanjšale regionalne razlike, skladno z načeli trajnostnega razvoja. Ključna usmeritev OP RR je tako doseči inovativno in dinamično ter odprto Slovenijo, z razvitimi regijami in konkurenčnim, na znanju temelječim gospodarstvom. Poleg tehnične pomoči pa OP RR sestavljajo še štiri razvojne prioritete (DRP RS 2008):

- 1. konkurenčnost podjetij in raziskovalna odličnost,
- 2. gospodarsko razvojna infrastruktura,
- 3. povezovanje naravnih in kulturnih potencialov (dvig konkurenčnosti turističnega gospodarstva, mreženje kulturnih potencialov ter izgradnja športne infrastrukture),
- 4. razvoj regij.

⁵³ Kjer se prvenstveno poudarja izboljšanje pogojev rasti in zaposlovanja z vlaganjem v človeške vire, v družbo znanja, prilagajanje novonastalim gospodarskim in socialnim razmeram in varovanje okolja (DRP RS 2008)

Ključni za razvojno-tehnološki preskok sta prvi dve prioriteti, katerima je namenjeno 47 % vseh sredstev OP RR (DRP RS 2008). Prvi dve prioriteti bi lahko poimenovali tudi prioriteta razvojnih omrežij in ju nadalje lahko smiselno razdelili v 5 ključnih usmeritev. Ostali dve prioriteti stojita sami za sebe.

4.1.3.1.1 Razvoj omrežij

Izboljšanje konkurenčnih sposobnosti podjetij in raziskovalna odličnost

Prioriteta predvideva povezovanje inštitucij znanja in gospodarstva, pri čemer so v projekt vpeti tudi vrhunski kadri, v okviru skupnih tudi interdisciplinarnih razvojno-raziskovalnih projektov pa se povezujejo tudi gospodarske družbe. Upravičeni do sodelovanja so podjetja, ki lahko nastopajo samostojno ali kot člani posrednikov inovacijskega okolja ali drugih organizacijskih oblik (tehnološki parki, inkubatorji, tehnološki centri, grozdi, mreže in drugi subjekti inovacijskega okolja v raziskovalnih centrih odličnosti), kakor tudi neprofitne in nevladne organizacije, javni zavodi ter izobraževalno-razvojne inštitucije (DRP RS 2008).

Spodbujanje podjetništva

V okviru te prioritete se načrtuje pomoč za hitro rastoča in inovativna mala in srednje velika podjetja (v nadaljevanju MSP) z lastniškimi viri (Skladi tveganega kapitala), dolžniškimi viri, jamstvi, nepovratnimi zagonskimi sredstvi za rast novih in inovativnih podjetij ter nepovratna sredstva za tehnološke investicije MSP. Do sredstev je upravičen segment MSP, še zlasti pa novo nastala podjetja ter podjetja s potencialom rasti in razvoja, ki ponujajo izdelke ali storitve z visoko dodano vrednostjo (DRP RS 2008).

Gospodarsko-razvojno-logistična središča (infrastrukturne platforme)

S prioriteto se predvideva spodbujanje izgradnje poslovno-industrijsko-logističnih območij nacionalnega pomena, nastanek tehnoloških parkov, mrežnih regionalnih podjetniških inkubatorjev ter univerzitetnih predinkubatorjev za prenos tehnologije. Predvidevajo se tudi aktivnosti za ustanovitev medpodjetniških izobraževalnih centrov, tako imenovanih MIC. Do sredstev so upravičene občine, ki razvojno zaostajajo oziroma jim obstoječa infrastruktura ne omogoča lokalnega razvoja gospodarstva in institucij, v katere bi se povezovali subjekti določenega območja v celoto (DRP RS 2008).

Informacijska družba

V okviru prioritete informacijske družbe se predvidevajo aktivnosti, ki bodo zagotovile širokopasovni dostop do interneta oziroma ponujale alternativne informacijsko-komunikacijske rešitve (gradnja odprtih omrežij, fiksni brezžični dostop, brezžične tehnologije). Spodbuja se tudi izgradnja javno dostopnih e-točk in e-vsebin (pri čemer je

poudarek na dostopnosti e-vsebin v slovenskem jeziku) in vlaga v pilotske projekte, ki pospešujejo e-dostopnost. Upravičeni do projektov informacijske družbe so vsi ponudniki rešitev, katerih končni uporabniki so fizične in pravne osebe (DRP RS 2008).

Razvoj izobraževalno-raziskovalne infrastrukture nacionalnega pomena

Izgradnja ali obnova prostorov, posodobitev opreme visokošolskih in raziskovalnih institucij nacionalnega pomena ter zmanjševanje razdrobljenosti lokacij kakor tudi opreme za potrebe izobraževalno-raziskovalnih aktivnosti so področja, ki jih pokriva ta prioriteta. Sredstva so namenjena visokošolskim in raziskovalnim institucijam ter institucijam za promocijo in popularizacijo znanosti (DRP RS 2008).

4.1.3.1.2 Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov

Prioriteta se nanaša na dvig konkurenčnosti turističnega gospodarstva, z obnovo in modernizacijo turističnih infrastruktur, skladno z naravnimi, kulturnimi in krajinskimi značilnostmi določenega območja. Spodbuja se tudi prenova in obnova kulturnih potencialov ter izgradnja in posodobitev športne infrastrukture (DRP RS 2008).

4.1.3.1.3 Razvoj regij

Prioriteta razvoj regij zagotavlja komplementarne infrastrukturne pogoje za zagotavljanje razvoja in delovanja regij kot učinkovitih in funkcionalnih celot. Razvojna prioriteta za razvoj regij je usmerjena od iniciative spodaj navzgor in na projekte regionalnega značaja. Politika spodbuja zmanjševanje regionalnih razvojnih razlik s spodbujanjem razvoja v ciljna območja, soočena z največjimi razvojnimi problemi, pri čemer so v ospredju regionalni razvojni program kohezijske regije Vzhodne in Zahodne Slovenije ter razvoj obmejnih področij s Hrvaško (DRP RS 2008).

4.1.4 Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007-2013

Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007-2013 (v nadaljevanju imenovan Program ukrepov) po svoji vsebini izhaja iz štirih strateških dokumentov, ki posegajo tudi na področje ekonomske politike (Program ukrepov 2006):

- a) Strategija⁵⁴ razvoja Slovenije (2007-2013),
- b) Program⁵⁵ reform za izvajanje Lizbonske strategije,

⁵⁴ Sprejeta dne 23. 6. 2005.

⁵⁵ Pripravljen v letu 2005.

- c) Predlog⁵⁶ konceptov ekonomskih in socialnih reform za povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva,
- d) Nacionalni raziskovalni in razvojni program⁵⁷ za obdobje 2006-2010.

Program ukrepov tako predstavlja akcijski dokument za izvedbo ukrepov, predstavljenih v omenjenih štirih nadrejenih dokumentih, pri čemer se pri izvedbi ukrepov opira tudi na mednarodne primerjave in raziskave o podjetniški in inovacijski dejavnosti (Program ukrepov 2006).

Program ukrepov temelji na štirih osnovnih stebrih, ki se medsebojno smiselno dopolnjujejo v celoto (Program ukrepov 2006):

1. spodbujanje podjetništva in slednjemu prijaznega okolja,
2. znanje za gospodarstvo,
3. razvoj in inovacije za gospodarstvo,
4. spodbujanje malih in srednje velikih podjetij z lastniškimi in dolžniškimi viri.

Spodbujanje podjetništva in podjetništvu prijaznega okolja

Danes se kot glavni dejavniki mednarodne konkurenčnosti ne pozicionirajo več naravne danosti, pač pa ustvarjeni dejavniki, med katerimi pa prevladuje prav podjetništvo. Slednje se v Sloveniji še vedno ne dojema kot vrednota, zaradi česar je primarni izziv Slovenije izboljšati podjetniško kulturo⁵⁸ in zagotoviti podjetništvu pomembno vlogo v družbi, hkrati pa podjetjem ponuditi učinkovitejše in transparentno podporno informacijsko-svetovalno okolje kot dodatna spodbuja za razvoj podjetništva (Program ukrepov 2006).

Ukrepi v okviru prvega temelja za razvoj podpornega okolja se delijo na podporo delovanja sistema VEM⁵⁹ (Vse na enem mestu), na vavčersko⁶⁰ svetovanje in usposabljanje, EIC⁶¹ (Evro info center) ter podporo posebnim ciljnim skupinam, kot so ženske, socialno podjetništvo, podjetništvo na podeželju (Program ukrepov 2006).

⁵⁶ Sprejet v letu 2005.

⁵⁷ Sprejet v letu 2005.

⁵⁸ Tudi s promocijo podjetništva in z izobraževanji za podjetništvo (informiranje, svetovanje) (Program ukrepov 2006).

⁵⁹ Mreža vstopnih točk na lokalnem nivoju, ki potencialnim in obstoječim podjetnikom na enem mestu zagotavlja možnost registracije podjetja in s tem povezanih sprememb, začetne informacije ob ustanovitvi in delovanju podjetja, svetovalne storitve o možnostih pomoči, ki jih država namenja za spodbujanje podjetništva (Program ukrepov 2006).

⁶⁰ Zagotavljanje malim in srednje velikim podjetnikom lokacijsko in cenovno dostopne svetovalne storitve pri uresničevanju podjetniških zamisli, projektov, načrtov rasti in reševanja poslovnih problemov (Program ukrepov 2006).

⁶¹ EIC je podporna mreža, ki služi kot podporno okolje malim in srednje velikim podjetjem pri internacionalizaciji ter pri sodelovanju v EU projektih (Program ukrepov 2006).

Znanje za gospodarstvo

Krepitev znanja kot ključnega gonila konkurenčnosti sodobnega gospodarstva je povezana z vlaganji v razvoj in stopnjo inovativnosti gospodarstva. V okviru inovacij znanje predstavlja enega ključnih virov dodane vrednosti proizvoda ali storitve, dodana vrednost pa je temelj konkurenčnega in na znanju temelječega gospodarstva. Ukrepi v okviru drugega temelja so tako usmerjeni v krepitev človeških virov za potrebe gospodarstva s stimuliranjem zaposlovanja in mobilnosti⁶² vrhunsko izobraženih in visoko kvalificiranih kadrov. V okviru ukrepov drugega temelja se spodbujajo tudi raziskovalno razvojne dejavnosti interdisciplinarnih (glede na strokovna znanja in izobrazbeno strukturo) razvojnih skupin v podjetjih (Program ukrepov 2006).

Razvoj in inovacije v gospodarstvu

Inovacijska sposobnost in tehnološki razvoj kot ključna dejavnika konkurenčnosti sodobnega gospodarstva in na znanju temelječe družbe. Države, ki izpolnjujejo kriterij inovativnosti in na znanju temelječe družbe, so uspešne primarno zato, ker so uspele razviti vlaganje v raziskave in razvoj povezati z interakcijo med javnim raziskovalno-izobraževalnim sektorjem ter gospodarstvom. Slovenija po kriteriju povprečne dodane vrednosti na zaposlenega zaostaja za povprečjem EU, prav tako po deležu sredstev, ki so namenjena za raziskave in razvoj, ki zaostaja za večino tehnološko naprednih evropskih ekonomij. Vse to pa rezultira v majhnem deležu inovacijsko aktivnih podjetij. Izpolnjevanje ciljev, zastavljenih že s Strategijo razvoja Slovenije, zahteva ukrep pospešenega vlaganja v raziskave in razvoj tako zasebnega kot tudi javnega sektorja. Ukrepi tretjega stebra bodo usmerjeni v vzpostavitev podpornega okolja, ustrezne infrastrukture lokalnega in nacionalnega pomena, v krepitev finančnih virov za razvoj, raziskave in inovacije v slovenskem gospodarstvu. Za učinkovito izvajanje ukrepov pa je prvotnega pomena predhodno definiranje prioritetenih⁶³ področij tehnološkega razvoja in s tem povezane povečane produktivnosti. Prav tako je potrebno vzpostaviti transparenten sistem informiranja skupin (grozdi, inovativna podjetja, visokotehnološka podjetja), ki se jim ponuja podpora na področju razvoja in inovacij (Program ukrepov 2006).

⁶² Z izrazom mobilnost se misli tako na spodbujanje mednarodne mobilnosti razvojnih kadrov, kot tudi na spodbujanje mobilnosti kadrov iz inštitucij znanja v gospodarstvo.

⁶³ Prioritetna področja ne favorizirajo ali izključujejo posameznih panog.

Spodbujanje malih in srednje velikih podjetij z lastniškimi in dolžniškimi viri

Mednarodno okolje kaže, da so razvojne investicije in spodbujanje inovativnosti ključna sila razvoja malih in srednje velikih podjetij (v nadaljevanju MSP). Slednja predstavljajo temelj uspešnega nacionalnega gospodarstva in ključni dejavnik konkurenčnosti v globalnem okolju. Podjetniško okolje razkriva potrebo podpora preko tveganih virov financiranja (garancije, krediti) in po neposrednih spodbudah za zagon in rast MSP. V obdobju zadnjih let je zaznati povečanje ugodnosti finančnih sredstev za podporo razvojnih investicij MSP. Razlog je povečanje proračunskih sredstev RS za namen spodbujanja MSP v Sloveniji, predvsem na račun koriščenja sredstev iz evropskih strukturnih skladov, s katerimi se neposredno spodbujajo investicijska vlaganja v MSP. Ukrepi četrtega stebra bodo tako preko Slovenskega podjetniškega sklada⁶⁴ spodbujali podjetništvo z lastniškimi in dolžniškimi viri. Slednji ukrep bo deloval kot podpora ostalim programom in vsebinam za spodbujanje podjetništva (Program ukrepov 2006).

4.2 Pomen Zahodnega Balkana za slovensko gospodarstvo

Spodbujanje podjetništva pomembno prispeva h gospodarskem razcvetu posamezne države, hkrati pa je za optimalno delovanje podjetništva potrebno primerno razvojno naravnano ozračje. Slovenija vse več pozornosti namenja spodbujanju omenjenega segmenta, ki kot prikazano zgoraj postaja tudi osrednja tema nacionalnih strateških odločitev.

Nesporno dejstvo je, da državni proračun preko različnih virov in oblik financiranja podpira razvoj in rast podjetništva. Namen diplomske naloge je pokazati, da država kljub strateško obravnavanemu razvojnemu cilju spodbujati tudi internacionalizacijo podjetij v okviru Zahodnega Balkana kot ene od regij prioritete, ne uspeva slednjega cilja vključiti v del svoje finančne podpore, v obsegu, ki omenjeni tematiki glede na njeno pomembnost pripada. Ne nazadnje velja, da je regija Zahodnega Balkana pomemben bazen priložnosti za naše nacionalno gospodarstvo, hkrati pa vlaganje v ta del Evrope po mnenju slovenske vlade in strokovne javnosti predstavlja investicijo v tako imenovano regijo prihodnosti, regijo, ki bo kot del EU interesna cona večine držav članic pri širitvi njihovih nacionalnih gospodarskih struktur.

V nadaljevanju s prikazom statističnih dejstev poskušam orisati trenutni pomen balkanske regije za slovensko gospodarstvo.

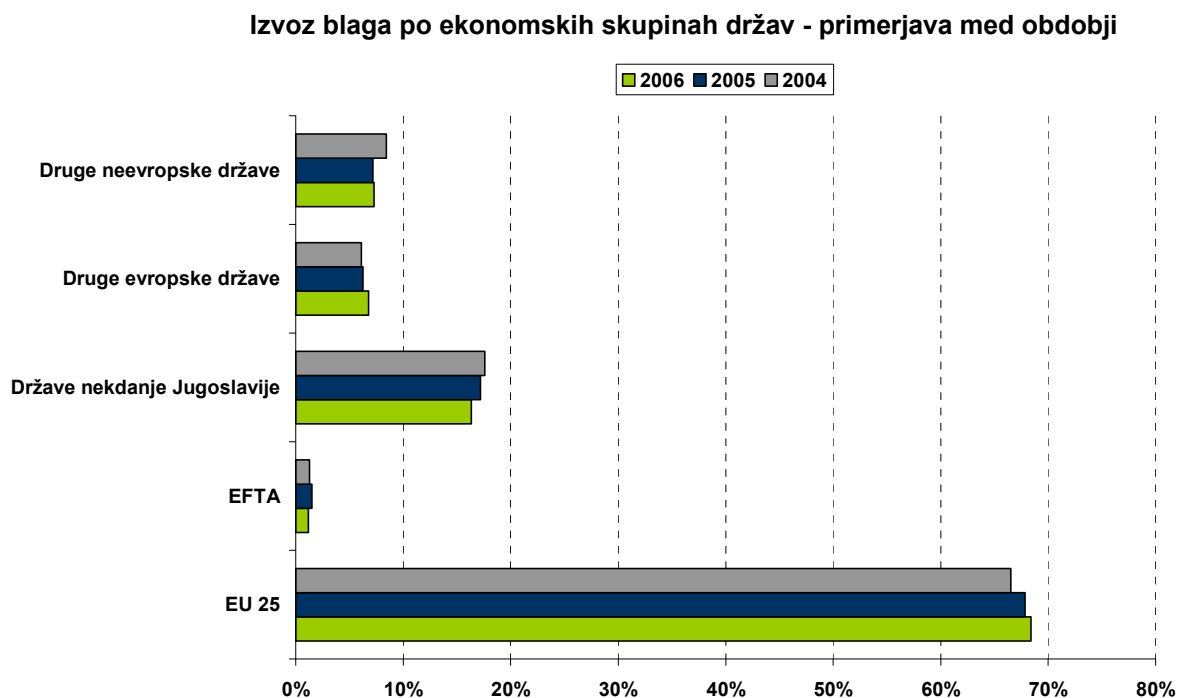
⁶⁴ Slovenski podjetniški sklad je povezan z evropskimi finančnimi inštitucijami (Evropski investicijski sklad, Evropska investicijska banka) (Program ukrepov 2006).

4.2.1 Prisotnost in vizija slovenskega podjetništva na Zahodnem Balkanu

Zahodni Balkan je stalnica slovenskega gospodarstva, kar poudari dejstvo, da slovensko tržišče, ki obsega 42.000 aktivnih gospodarskih družb, premore 8.300 izvoznikov in skoraj 7.000 jih izvažajo svoje izdelke ali storitve prav na Zahodni Balkan ali pa samo tja (Slovenski poslovni teden 2008). Slovenski izvozniki so po mnenju Sama Hribarja Miliča, generalnega direktorja Gospodarske zbornice Slovenije (v nadaljevanju GZS), gonilna sila slovenskega razvoja in merilo slovenske konkurenčnosti (Slovenski podjetniški portal 2006).

Trgi Zahodnega Balkana so za slovensko gospodarstvo pomembni. Ne nazadnje so prav slovenska podjetja eden največjih investitorjev na teh trgih, države nekdanje Jugoslavije pa zaradi nenehnih mikro- in makroekonomskih izzivov slednje še kako potrebujejo (Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije 2007). Slovenski gospodarstveniki 60 % ali 2,8 milijarde evrov vseh svojih izhodnih neposrednih investicij realizirajo prav na teh trgih (Slovenski poslovni teden 2008). Nedvomno je Zahodni Balkan za Slovenijo pomemben tudi zato, ker ponuja slovenskemu gospodarstvu prostor, na katerem se bo lahko okrepila v konkurenčnem boju v okviru EU in širše. Ne nazadnje je Zahodni Balkan, poleg Rusije in nekdanje Sovjetske zveze, označen kot ena najhitreje rastočih evropskih gospodarstev (Štiblar 2008). Slovenija ima z državami Zahodnega Balkana velik del zunanjetrgovinske menjave in je njen drugi največji trgovinski partner, takoj za EU. Konkurenčno prednost si je Slovenija ustvarila zaradi skupne preteklosti in s tem povezanim poznavanjem poslovnih običajev ter jezikov, kakor tudi zelo pomembne, v preteklosti dosežene prepoznavnosti blagovnih znamk ter obstoječih poslovnih vezi (Ministrstvo za gospodarstvo 2008). Za Slovenijo je razvoj Zahodnega Balkana izrednega pomena, saj predstavlja slednja regija dva- do trikrat večji trg od slovenskega, ob približno enainpolkrat napovedani hitrejši rasti (Štiblar 2008). Po mnenju Mateja Rogelja (Slovenski poslovni teden 2008) so atributi slovenskega gospodarstva na trgih Balkana prav njegova moč, številčnost in preprečenost po številih industrijah, od bank, tovarn do trgovskih centrov.

Graf 4.1: Izvoz blaga po ekonomskih skupinah držav – primerjava med obdobji

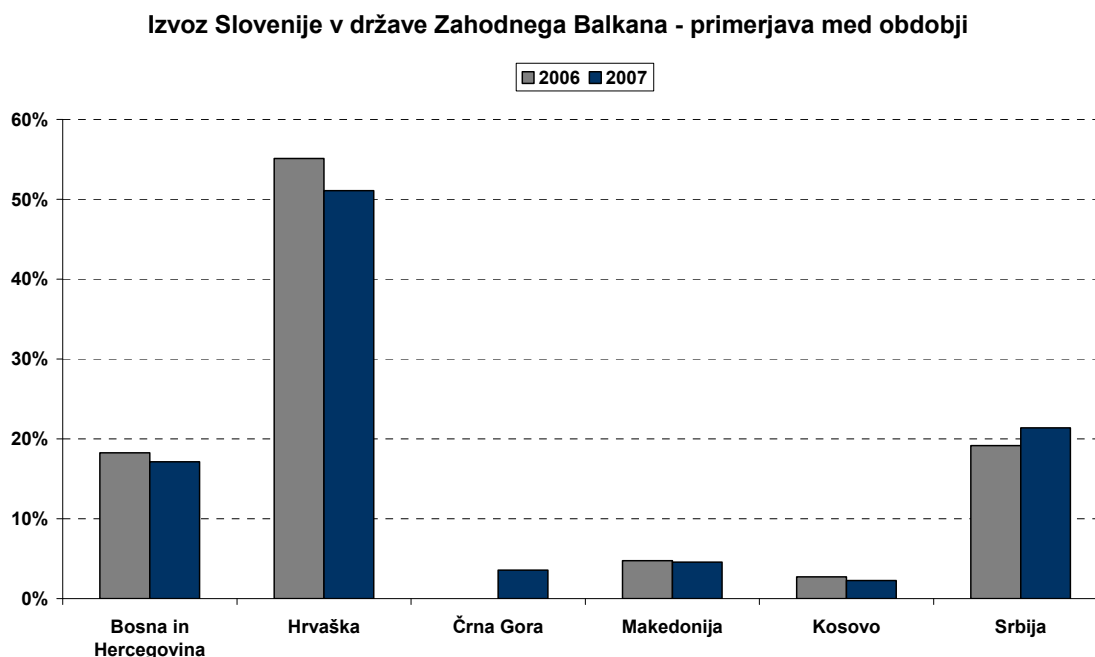

Vir: Statistični urad RS 2008

Graf 4.1 prikazuje, da ima Slovenija z državami Zahodnega Balkana velik del zunanjetrgovinske menjave in je njen drugi največji trgovinski partner, takoj za trgov EU. Trge držav Zahodnega Balkana pa moramo obravnavati individualno, saj gre za različna gospodarstva, zaznamovana z različno stopnjo gospodarskega razvoja. Delitev izvoza Slovenije v posamezne države nekdanje skupne države prikazuje graf 4.2.

Hrvaška je trenutno naša največja gospodarska partnerica na področju Zahodnega Balkana, saj več kot polovico vsega izvoza poteka prav na relaciji Slovenija-Hrvaška. Tudi Srbija postaja iz leta v leto večji ekonomski partner, zanemariti pa ne gre niti tržišča BiH, tudi po zaslugi aktivne udeležbe Slovenije kot donatorja v BiH (Ministrstvo za gospodarstvo 2008).

Graf 4.2: Izvoz Slovenije v države Zahodnega Balkana – primerjava med obdobji

Vir: Statistični urad RS 2008

Vrednost neposrednih tujih investicij slovenskih podjetij v državah Zahodnega Balkana je konec leta 2006 znašala 2.248,8 milijonov EUR, kar predstavlja 65,1 odstotka vrednosti vseh slovenskih izhodnih investicij v tujino. Najbolj privlačna destinacija med državami Zahodnega Balkana je še vedno Hrvaška, kamor je bilo do konca leta 2006 investirano 926,9 milijonov EUR oziroma 26,81 odstotkov celotnega slovenskega kapitala, sledijo ji Srbija s 790,1 milijoni EUR (22,85-odstotni delež vseh slovenskih naložb), Bosna in Hercegovina s 343,6 milijoni EUR oziroma 9,94 odstotkov vseh slovenskih naložb, Makedonija, kjer je bilo do konca leta 2006 evidentiranega za 117,3 milijonov EUR slovenskega kapitala (3,39-odstotni delež) ter Črna gora s 70,9 milijoni EUR oziroma 2,05 odstotka vrednosti vsega slovenskega kapitala, plasiranega na to območje (Ministrstvo za gospodarstvo 2008).

Podatki, prikazani zgoraj, dokazujejo, da slovensko gospodarstvo izkorišča prednosti, ki jih ima pred drugimi državami EU pri poslovanju z regijo, naloga politike pa je poskrbeti, da s svojim ravnanjem ne bo ovirala ekonomsko-regionalnega sodelovanja (Štiblar 2008). Po mnenju Franja Štiblarja⁶⁵ je za Slovenijo cilj, uvrstiti se med ekonomsko razvite članice EU, dosegljiv ob celovitem in intenzivnem nastopu v tujini, pri čemer so njeni naravni cilji trgi Vzhodne Evrope, nikakor pa ne gre pozabiti na trge držav Zahodnega Balkana. Štiblar tudi

⁶⁵ Franjo Štiblar je redni profesor na Pravni fakulteti v Ljubljani in znanstveni svetnik na Ekonomskem inštitutu Pravne fakultete.

poudarja, da je Slovenija sicer ekonomsko bolj navezana na razvite države EU, istočasno pa ji na njeni poti uveljavljanja v odnosu do najmočnejših daje prednost prav izgradnja pozicije v manj razvitih delih Evrope (Štiblar 2008).

Zahodni Balkan ter zagotavljanje evropske perspektive v tem delu Evrope pa se je izpostavljalo tudi med prednostnimi nalogami v času slovenskega predsedovanja EU, saj naj bi bilo članstvo v EU najpomembnejša spodbuda držav Zahodnega Balkana v procesu politične in gospodarske transformacije regije. »Vse članice tria⁶⁶ so trdno prepričane, da je prostor držav Zahodnega Balkana v EU,« je poudaril zunanji minister dr. Dimitrij Rupel in hkrati tudi napovedal: »Slovenija si bo kot del tria prizadevala za aktivno pomoč državam pri izpolnjevanju reform« (Slovenska tiskovna agencija 2007).

Kljub obetavnim številkam v prid vlaganja na področje Zahodnega Balkana pa se je potrebno zavedati, da so investicije v ta del Evrope vedno nekoliko tvegane⁶⁷ in potrebujejo močno politično podporo (Zupančič 2008). Pomembno vlogo pri izvajanju programov internacionalizacije slovenskega gospodarstva imajo vsekakor tudi predstavništva slovenskega gospodarstva v tujini, ki delujejo pod okriljem agencije JAPTİ, ki trg slovenskih podjetnikov oskrbuje z informacijami preko obveščevalne podpore mrežnih posredništev slovenskega gospodarstva. Delovanje agencije JAPTİ je močno podprto s sodelovanjem z GZS in Obrtno podjetniško zbornico Slovenije (Finance 2005).

5. ANALIZA JAVNIH RAZPISOV ZA SPODBUJANJE SLOVENSKEGA PODJETNIŠTVA V OBDOBJU 2007

5.1 Vzorčenje

Vzorčenje je eden ključnih elementov vsake raziskave, saj je od izbire in načrtovanja vzorca odvisen tako uspeh raziskave kot tudi raziskovalni problemi, na katere poskušamo odgovoriti. Le redko se raziskovalci odločajo, da bodo preučili celotno skupino pojavov in raje uporabljajo le del skupine oziroma vzorec.

5.1.1 Vzorčni okvir

Pri načrtovanju vzorca mora raziskovalec jasno opredeliti, iz katere skupine naj bo izbran vzorec (Green in Tull 1988). Pri definiranju populacije je potrebno natančno določiti, kateri elementi bodo vključeni v definicijo, kot tudi časovno in stvarno opredeliti ciljne elemente

⁶⁶ Nemčija, Portugalska, Slovenija so predstavljale trio predsedujočih, ki je prvi pripravil 18-mesečni program predsedovanja EU (2007/2008).

⁶⁷ Netransparentnost ali neobstoj jasnih pravil in procedur.

vzorca. Izbrani vzorec mora odsevati relevantne elemente celotne skupine, saj je le na ta način omogočeno sklepanje iz vzorca na širšo populacijo.

5.1.2 Izbor vzorca

Ko vzorčimo, lahko uporabljamo dve različni tehniki, verjetnostno in neverjetnostno metodo izbiranja vzorca. Metode verjetnostnega vzorčenja vodijo v boljše rezultate kot načini neverjetnostnih vzorčenj, a slednje še ne pomeni, da so vzorci, dobljeni z neverjetnostnim vzorčenjem, manj reprezentativni. Velja le, da metode verjetnostnega vzorčenja vodijo v manjšo vzorčno napako (Green in Tull 1988).

V okviru analize strukturnih skladov sem se odločila izbrati tehniko neverjetnostnega⁶⁸ vzorčenja na osnovi lastne presoje. Pri vzorčenju na osnovi lastne presoje ali strokovnega nasveta izbiramo enote vzorca na podlagi lastnih potreb. Izberemo enote, ki so po našem mnenju tipične in tako reprezentativne za celotno skupino. Prednost omenjene metode je njena preprosta uporabnost, nizka cena izvedbe vzorčenja ter kratek čas pridobivanja podatkov, medtem ko je se slabost tovrstne metode predvsem v dejstvu, da je izbor enot podvržen osebni presoji raziskovalca in na ta način podrejen nivoju njegovih strokovnih izkušenj (Green in Tull 1988).

5.2 Omejitve pri izvedbi raziskave

Empirični del diplomske naloge opravljam z zavestjo, da bi ob večjih finančnih in časovnih virih ter ob širšem, tako imenovanem 360-stopinjskem vpogledu bolj učinkovito ocenila spodaj predstavljeno analizo. Omejitve, s katerimi sem se srečevala tekom raziskovanja, so bile predvsem pomanjkanje informacij s strani akterjev, ki so involvirani v proces postavljanja dnevnega reda in implementacije pobud. Za potrebne odgovore, ki bi mi poleg opravljene analize razpisnih pobud potrdili ali ovrgli na začetku te diplomske naloge predstavljene hipoteze, sem kontaktirala Slovenski podjetniški sklad, Obrtniško zbornico Slovenijo, Gospodarsko zbornico Slovenije in Ministrstvo za gospodarstvo, a se v navedenih inštitucijah nihče ni odzval moji prošnji za intervju na izbrano temo oziroma so jo označili za preveč kompleksno, da bi lahko v kratkem času pripravili odgovore.

⁶⁸ Med tehnike neverjetnostnega vzorčenja štejemo kvotno vzorčenje (»quota sampling«), vzorčenje na osnovi lastnega presojanja (»judgement sampling«), priložnostno vzorčenje (»convenience sampling«) in metoda snežne kepe (»snowball sampling«) (Green in Tull 1988).

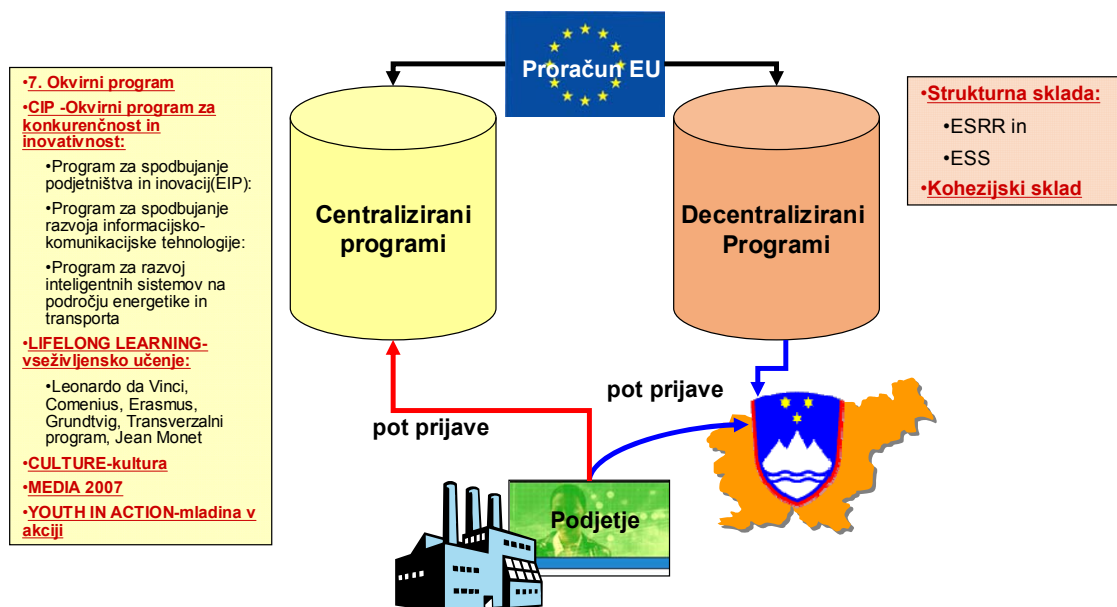
Zato v okviru empiričnega dela diplomske naloge preučujem le primarne vire, razpisne pobude za spodbujanje slovenskega podjetništva, pri tem pa se osredotočam na koncept spodbujanja regionalnega sodelovanja slovenskih podjetij z omrežji Zahodnega Balkana.

Za potrebe izvedbe analize sem se odločila oblikovati neverjetnosti vzorec razpisnih pobud na podlagi lastnega presojanja. V vzorec niso vključena javna naročila ali javna povabila oziroma projekti, pri katerih se je postavljala različna infrastruktura za potrebe slovenskih ministrstev ali vlade. V vzorec sem vključila le pobude, ki so spodbujale podjetništvo skozi njihovo tržno delovanje. Hkrati sem v okviru vzorca zajela samo pobude, ki jih je direktno razpisala Slovenija in ne EU, saj v okviru diplomske naloge preučujem uresničevanje pobud za regionalno sodelovanje slovenskega podjetništva kot koncept, podprt z nacionalnimi strateškimi dokumenti Slovenije.

5.3 Predstavitev vzorca - razpisi za spodbujanje podjetništva v letu 2007

Financiranje podjetništva je mogoče direktno iz evropskih ali domačih proračunskih sredstev. Za razumevanje nadaljnje analize s poenostavljeno sliko prikazujem možne direktne dostope do sredstev v finančni perspektivi 2007-2013.

Shema 5.1: Poenostavljen prikaz dostopa do sredstev v finančni perspektivi 2007-2013

Vir: Štern 2007

V vzorec sem vključila decentralizirane programe, katerih sredstva so prijavljena podjetja prejela direktno iz Slovenije, del slednjih, kot finančni izdatek, pa je naša država pozneje sama pridobila nazaj od EU. Za razliko od decentraliziranih programov pri centraliziranih

programih prijavitelj na razpis opravičuje stroške in jih terja direktno od institucij EU. Spodaj je prikazan vzorec finančnih pobud, ki spodbujajo podjetništvo za leto 2007. V okviru analize sem upoštevala tri kriterije, ki so bili pomembni z vidika zastavljenih hipotez:

Dodeljena sredstva: v tej točki me zanima višina sredstev, namenjenih za dano pobudo, ki stremlje k razvoju podjetništva. Informacija ponuja uvid v to, kateri razvojni nameri se v okviru spodbujanja podjetništva namenja največji pomen in interes s strani države za nadaljnji razvoj.

Ključna razvojna namera: točka opredeljuje ključni cilj razpisa.

Razvojna spodbuda - regionalno sodelovanje: vrednotenje na razpis prijavljenih projektov poteka po točkovniku z razpisom opredeljenih vsebinskih kriterijev. S točko razvojna spodbuda - regionalno sodelovanje opredelim, ali dani razpis vsebuje kriterij regionalnega sodelovanja / regionalizma in katero raven regionalnega sodelovanja slednji kriterij pokriva ter, kako pomemben je. Slednje ocenjujem z deležem ocene, ki ga predstavlja dani kriterij v točkovniku vsebinske evalvacije. Informacije, pridobljene pod točko c), so ključne za odgovor na v začetku te naloge zastavljene hipoteze.

Tabela 5.1: Razpisi vključeni v raziskovalni vzorec

ŠT.	RAZPIS	Dodeljena sredstva	Ključna razvojna namera	Razvojna spodbuda - regionalno sodelovanje
1	Javni razpis za izbor izvajalca programa strokovnega usposabljanja za ocenjevanje nastanitvenih obratov in marin ter opravljanje preizkusa strokovne usposobljenosti	2.100 €	Podelitev koncesije za izvajanje strokovnih usposabljanj	NE
2	Javni razpis za postavitev ali nadgradnjo javnih e-točk z brezžičnim dostopom	295.000 €	Omogočiti dostop do interneta v manj razvitih območjih	DA (merilo je stopnja podeželja) - 40 %
3	Javni razpis za razvoj vsebin ali storitev za pospeševanje uporabe širokopasovnih omrežij s poudarkom na podeželju	300.000 €	Postavitev različnih spletnih vsebin ali storitev, ki bodo pospeševale uporabo širokopasovnih omrežij	DA (merilo je stopnja podeželja) - 30 %
4	Javni razpis za pridobitev sredstev ERSS - Dvig konkurenčnosti turističnega gospodarstva - turistična infrastruktura	50 mio. €	Dvig kakovosti in pestrosti turistične ponudbe, ustanovitev novih nočitev, zaposlitev in doseganje višje dodane vrednosti na zaposlenega	DA - 10 %

5	Javni razpis za 2. razvojno prioriteto: gospodarsko razvojna infrastruktura, prednostna usmeritev 2.2.: Informacijska družba, projekt gradnja, upravljanje in vzdrževanje odprtega širokopasovnega omrežja elektronskih komunikacij v lokalnih skupnostih	270.000 €	Projekt gradnje, upravljanja in vzdrževanja odprtega širokopasovnega omrežja v manj razvitih predelih	DA (doseganje razvojnih ciljev lokalne skupnosti) - 10 %
6	Javni razpis za sofinanciranje turistične infrastrukture	20 mio. €	Sofinanciranje investicije nastanitvenih zmogljivosti	DA - 10 %
7	Subvencije za podjetja v inštitucijah inovativnega okolja v letu 2007	610.000 €	Subvencije za zagon visokotehnoloških parkov, podjetniških inkubatorjev in univerzitetnih inkubatorjev	NE
8	Sofinanciranje nakupa nove tehnološke opreme v letu 2007/2008 ⁶⁹	22,5 mio. €	Spodbujanje investicijskih vlaganj za proizvodnjo visoko tehnoloških in inovativnih proizvodov / storitev	DA (neposredna prodaja izdelkov/storitev izven meja RS) - 14 %
9	Javni razpis - Mladi raziskovalci iz gospodarstva: generacija 2007	10,2 mio. €	Omogočiti, da mladi raziskovalci delujejo za potrebe gospodarstva in tako tudi pridobijo izkušnje	NE
10	Javni razpis za mednarodne raziskovalno-razvojne projekte za mala in srednje velika podjetja - EraSME	160.000 €	Sofinanciranje projektov, ki spodbujajo mednarodno sodelovanje na vseh tehnoloških področjih	DA (sestava konzorcija in finančnih virov iz različnih držav EU in držav nečlanic) - 25 %
11	Javni razpis za projekte MANUNET v okviru ERA-NET projektov, za sofinanciranje mednarodnega sodelovanja na tehnološkem področju predelovalne dejavnosti	500.000 €	Sofinanciranje mednarodnih projektov sodelovanja različnih podjetij na tehnološko-razvojnem področju predelovalne dejavnosti	DA (geografski / sektorski vpliv na projekt) - 20 %
12	Javni razpis za spodbujanje tehnoloških centrov v letih 2007	700.000 €	Spodbujanje razvoja tehnoloških centrov kot del inovacijskega okolja, ki bo malim in srednje velikim podjetjem omogočalo boljši dostop do znanja, rezultatov raziskav, novih tehnologij in storitev za rast in razvoj	NE

⁶⁹ Okvirna višina nepovratnih sredstev po razpisu, ki je bil objavljen leta 2007, znaša 22,5 mio. €, pri čemer se predvideva in ne tudi zagotavlja, da bodo sredstva na voljo tudi za investicije v letu 2008. S Slovenskega podjetniškega sklada so mi v telefonskem klicu 3. 12. 2007 zagotovili, da je bilo pri prvem prijavnem roku predanih toliko ponudb, da bodo že s prvim valom razdelili vsa finančna sredstva. Ker je bil denar, namenjen sofinanciranju nakupa nove tehnološke opreme, v celoti porabljen v letu 2007, pomeni, da lahko celotno višino sredstev vključimo v štetje za leto 2007.

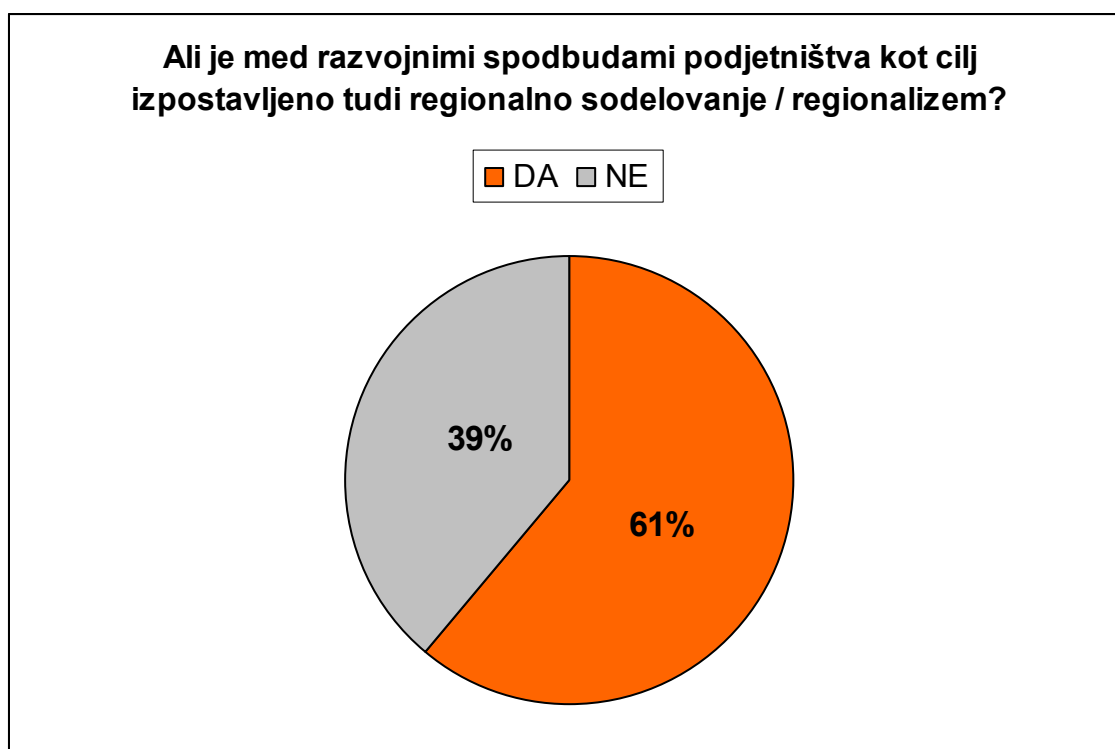
13	Javni razpis za mednarodne raziskovalne projekte industrijsko podjetniških združenj - CORNET	200.000 €	Sofinanciranje mednarodnih projektov kolektivnih raziskav, ki jih naročajo industrijska združenja za svoje člane	NE
14	Javni razpis za izbor izvajalca za razvojno-podporni center za odprto kodo	150.000 €	Spodbuditi razvoj, širjenje in uporabo programske opreme in rešitev, temelječih na odprti kodi. Zagotoviti sistemsko podporo, klicni center in razvoj aktualnih rešitev -razvoj informacijske družbe.	NE
15	Javni razpis za mednarodne raziskovalne projekte industrijskih združenj CORNET	200.000 €	Sofinanciranje mednarodnih projektov kolektivnih podjetniških raziskav	NE
16	Javni razpis za dodeljevanje spodbud na programu EUREKA v letih 2007 in 2008	1,4 mio. €	Spodbujati udeležbo slovenskih podjetij in raziskovalnih inštitucij na vseh področjih programa EUREKA - povečati sodelovanje slovenskih podjetij v mednarodnih konzorcijih	DA (geografski in sektorski vpliv) - 10 %
17	Javni razpis za sofinanciranje mednarodnih raziskovalnih projektov v okvirju iniciative ERA-NET MNT	116.000 €	Sofinanciranje mednarodno aplikativnih tržno orientiranih raziskovalnih in razvojnih projektov na področju nanotehnologije ter nanomaterialov - poglobitev znanja, znanstvenega napredka in gospodarskega razvoja Slovenije	NE
18	Javni razpis za dodelitev sredstev za ustvarjanje gospodarske osnove za avtohtoni narodni skupnosti za leto 2007	2 mio. €	Dodeljevanje ugodnih posojil in nepovratnih sredstev Regionalnega sklada za investicijske projekte podjetniškega značaja na področjih z avtohtono narodno skupnostjo	DA (regionalni vidik je lokacija investicije) - 30 %
19	Javni razpis za dodeljevanje sredstev, namenjenih za financiranje investicijskih projektov podjetniškega značaja	7 mio. €	Dodeljevanje sredstev začetnim investicijskim projektom podjetniškega značaja, ki se izvajajo na območju RS	DA (regionalni vidik je lokacija investicije) - 30 %

Vir: Služba vlade RS za lokalno samoupravo in regionalni razvoj 2007

5.4 Analiza

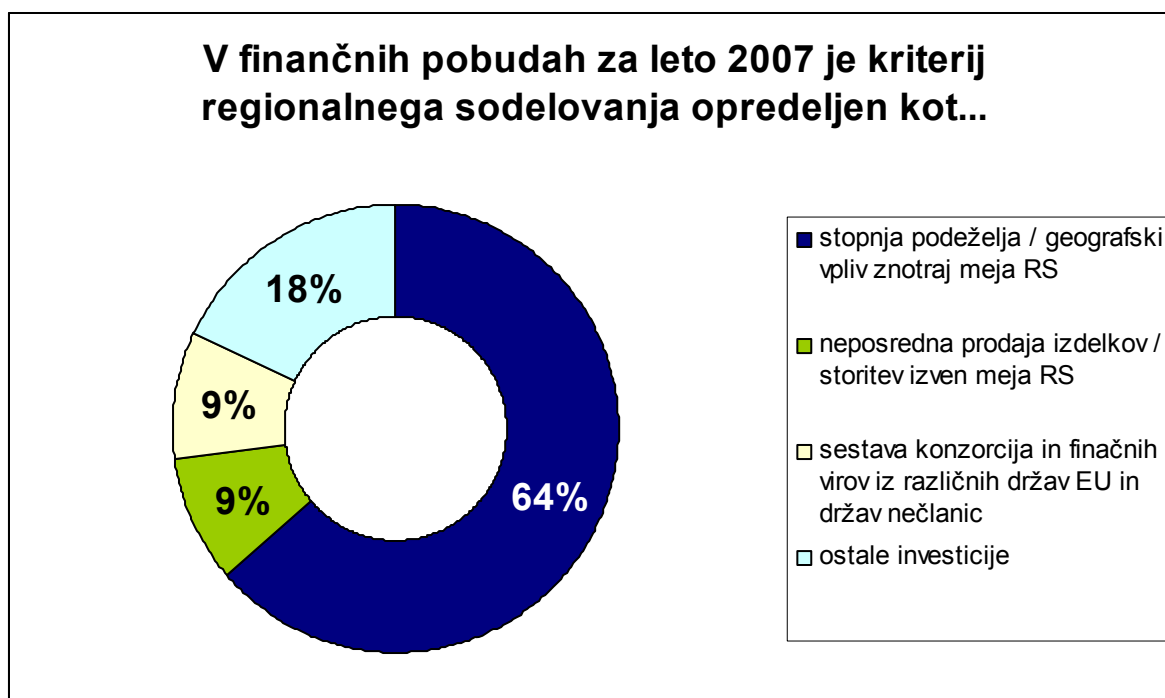
Analiza vzorca razpisov (n = 19) pokaže, da je povprečna vrednost projektov za spodbujanje podjetništva in njihovih tržnih aktivnosti v letu 2007 znašala 6.089.061 EUR. Analiza vzorca finančnih pobud pokaže, da skoraj dve tretjini (61 %) vseh razpisov v letu 2007 spodbuja pomen regionalnega sodelovanja oziroma regionalizem.

Graf 5.1: Ali je med razvojnimi spodbudami podjetništva kot cilj izpostavljeno regionalno sodelovanje / regionalizem?

Ugotovitev, da je na vzorcu razpisov za leto 2007 slabe dve tretjini takšnih, ki v procesu vrednotenja opredeljujejo tudi kriterij regionalizma oziroma regionalnega sodelovanja, zahteva natančnejši pregled zgornje postavke. V grafu 5.2 prikazujem, kako se v razpisih za leto 2007 opredeljuje koncept regionalnega sodelovanja oziroma regionalizma.

Graf 5.2: Vrste regionalnega sodelovanja opredeljene v finančnih pobudah za leto 2007

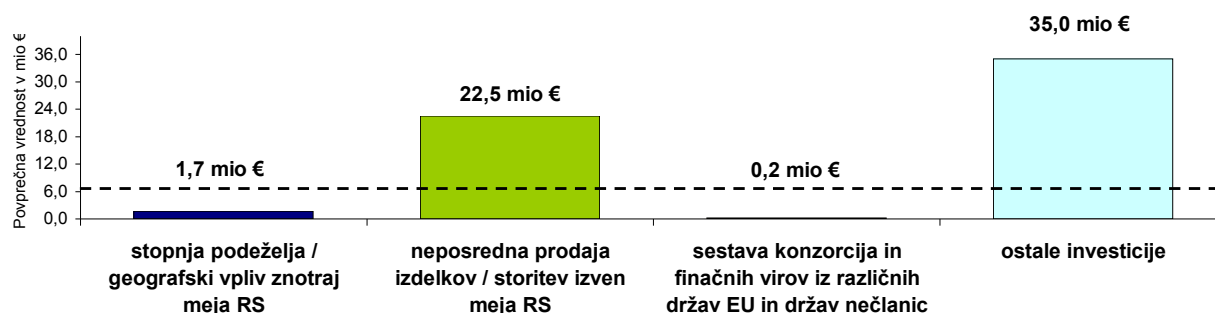

Analiza pokaže, da je med vsemi razpisi, ki spodbujajo regionalno sodelovanje, največ takšnih (64 %), ki kot kriterij regionalizma vrednotijo stopnjo podeželja oziroma geografski vpliv projekta znotraj meja Republike Slovenije. Le 9 % razpisov, ki spodbujajo regionalno sodelovanje na ravni projektov za spodbujanje podjetništva, opredeljuje regionalizem kot neposredno prodajo izdelkov / storitev izven meja RS, še dodatnih 9 % kot regionalno sodelovanje vidi kriterij nacionalne raznolikosti konzorcijev in finančnih virov. 18 % vseh takšnih pobud pa v tej točki ne opredeli natančnejše definicije omenjenega kriterija in ga potemtakem prepušča v presojo evalvacijski komisiji.

Glede na predstavljeno je moč trditi, da v večini primerov z razpisi za spodbujanje podjetništva država spodbuja regionalno sodelovanje z vidika potreb po gospodarskem razvoju in konkurenčnosti gospodarstva na nacionalni ravni in v kontekstu subnacionalnih regij in ne v kontekstu s širšim regionalnim okoljem Zahodnega Balkana.

V nadaljevanju sledi prikaz povprečne vrednosti razpisov (v mio. EUR) po, že v grafu 5.2 opredeljenih vrstah regionalnega sodelovanja. Informacija o višini finančnih sredstvih namenjenih posameznemu tipu sodelovanja nam omogoča oceniti kateri razvojni nameri se v okviru spodbujanja podjetništva namenja največ sredstev.

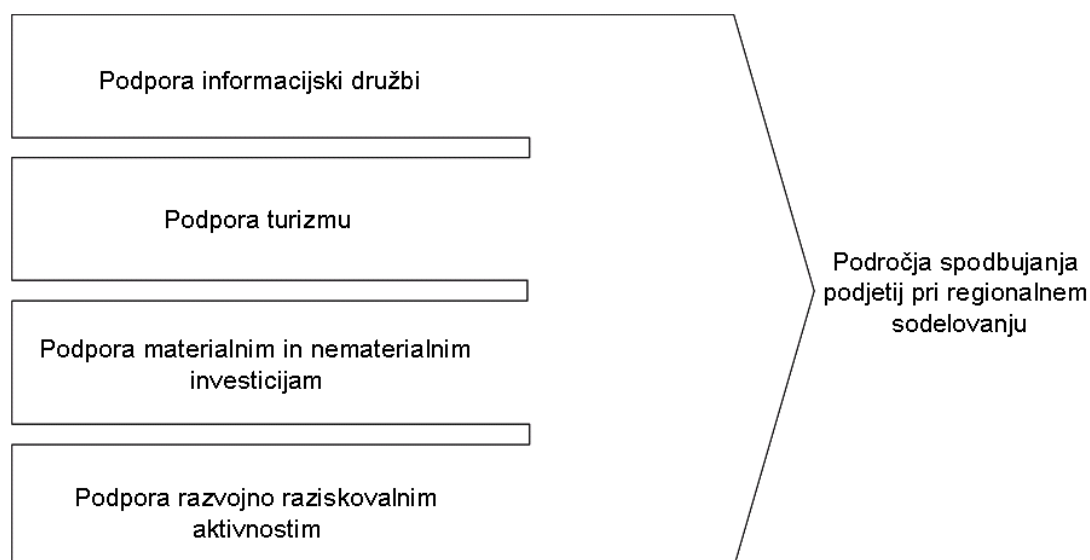
Graf 5.3: Povprečna vrednost razpisa (mio. EUR) po vrsti regionalnega sodelovanja

Glede na celotni vzorec (povprečje: 6 mio. EUR) je povprečna vrednost finančnih pobud, ki podpirajo različne investicije s področja turizma in turistične infrastrukture, močno nad povprečjem vrednosti vseh ostalih razpisov, saj predstavlja kar 35 mio. EUR. Kljub najvišji finančni vrednosti, pa slednji razpisi predstavljajo le 18 % vseh ukrepov, ki v svoji vsebini spodbujajo regionalizem. Razpisi, ki pri spodbujanju slovenskega podjetništva kriterij regionalizma opredelijo kot neposredno prodajo izdelkov ali storitev izven meja RS z 22,5 mio. EUR povprečne vrednosti, ravno tako sodijo nad povprečje celotnega vzorca. Finančne pobude, ki kot vrsto regionalnega sodelovanja opredeljujejo stopnjo podeželja oziroma geografskega vpliva znotraj Republike Slovenije sicer predstavljajo najpogostejše zastopano razlago koncepta regionalizma, kot prikazano v grafu 5.2, a je njihova povprečna vrednost precej nižja od prvih dveh omenjenih skupin (1,7 mio. EUR).

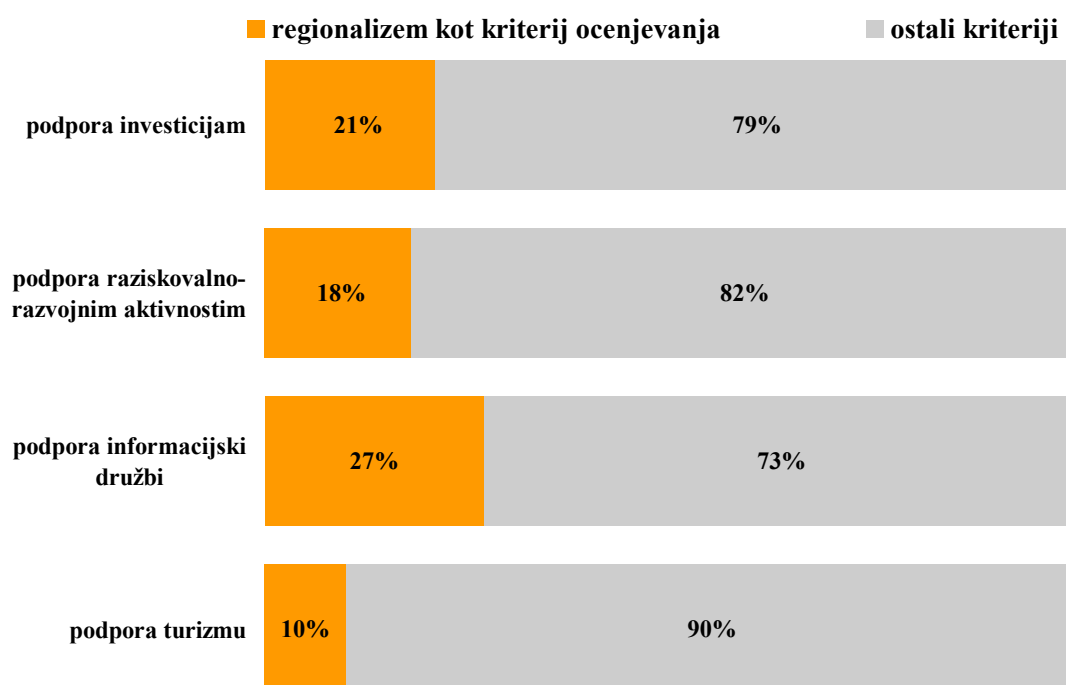
Da pa bi razumeli interese države je poleg vrednosti dodeljenih sredstev potrebno razumeti tudi, katera področja regionalnega razvoja so podprta z razpisi zajetimi v vzorcu. To prikazujem s spodnjo shemo 5.2:

Shema 5.2: Področja regionalnega razvoja

V okviru posameznih zgoraj predstavljenih področij spodbujanja podjetij regionalizem predstavlja le enega od kriterijev v procesu vsebinskega vrednotenja prijavljenega projekta. Evalvacija prijavljenih projektov namreč poteka po točkovniku, ki opredeli različne vsebinske kriterije. Z grafom 5.4 prikažem, kolikšno vrednost k projektom, ki jih delim v štiri skupine prikazane s shemo 5.2, doprinese regionalizem oziroma regionalno sodelovanje, kot eden od kriterijev na podlagi katerih evalvacijska komisija ovrednoti projekt. Prikazana je povprečna vrednost omenjenega kriterija po posameznih področjih.

Graf 5.4: Povprečna vrednost kriterija »regionalizem« po posameznih področjih

Podatki prikazujejo, da je v okviru razpisov, ki podpirajo razvoj informacijske družbe, kriterij regionalizma oziroma regionalnega sodelovanja najmočnejše zastopan, saj v povprečju predstavlja kar 27 % točkovne vrednosti. Hkrati je slednje področje v največji meri podrejeno konceptu subnacionalnega regionalizma. V finančnih pobudah, ki spodbujajo materialne in nematerialne investicije podjetij kriterij regionalizma v povprečju predstavlja 21 % točkovne vrednosti, v projektih namenjenih podpori raziskovalno-razvojnih aktivnosti pa je regionalno sodelovanje v povprečju zastopano v 18 % točkovne vrednosti. V najmanjšem deležu je slednji kriterij predstavljen v okviru razpisov, ki podpirajo turizem (10 %).

V grafu 5.4 ne razlikujem med regionalnim sodelovanjem na nacionalni ali evropski ravni.

6. ZAKLJUČEK

Spodbujanje regionalnega sodelovanja EU z omrežji Zahodnega Balkana je ključno pri izogibanju nastanka dvojne razvojne črte in doseganju politične stabilnosti tega dela Evrope. Kot odziv k usmerjenemu institucionalnemu prilagajanju držav Zahodnega Balkana standardom Skupnosti se predstavljata Pakt stabilnosti za Jugovzhodno Evropo in Stabilizacijsko-pridružitveni sporazumi. A oba primera v svoji viziji bolj kot načelo enakovrednega partnerstva zagovarjata koncept intervencionizma, s čimer diskriminirata vlogo držav Zahodnega Balkana kot udeleženk v stabilizacijskem procesu in zamegljujeta odgovornost slednjih v skrbi za lastni razvoj. Obravnavanje držav Zahodnega Balkana kot enakovrednega subjekta v ekonomski menjavi z EU pomeni podpreti proaktivni razvojni model sodelovanja, ki poudarja odgovornost prvih pri procesu vstopa v celostni sistem transnacionalnih omrežij EU, hkrati pa sami Skupnosti prinaša koristi strateško-varnostne narave in gospodarskega oportunizma.

EU je na podlagi regionalnega povezovanja že razvila paleto skupnih evropskih politik. A članstvo v EU ne pomeni le zasledovanje sprotih ciljev slednjih politik, pač pa tudi aktiven pristop pri sooblikovanju skupnega evropskega okolja, v katerem država deluje. V diplomski nalogi tako poskušam na primeru Slovenije preučiti vlogo strukturnih skladov pri spodbujanju slovenskih podjetniških interesov na področju Zahodnega Balkana z vidika ideje širitve in utrjevanja regionalizma. Sredstva strukturnih skladov, dodeljena na osnovi razvojnih nacionalnih programov, poleg finančnih spodbud namenjenih podjetjem zahtevajo zavezo razviti partnerstva med akterji v procesu implementacije projektov in tako skozi svoj naravni tok aktivnosti spodbujajo razvoj funkcionalnih in suverenih entitet. Cilj diplomske naloge je preveriti, ali Slovenija, ki z nacionalnimi dokumenti strateške narave, kot sta SRS in DRP, zasleduje omenjene politične ideje evropske kohezijske politike, kasneje tudi v fazi financiranja konkretnih programov in projektov, podpira regionalizem, kot aktivnost, ki povečuje konkurenčnost, utrjuje gospodarsko in teritorialno kohezijo oziroma zmanjšuje regionalne razlike v tem delu Evrope. Pri opredeljevanju hipoteze 1 izhajam iz prepričanja, da je Slovenija v odnosu do Zahodnega Balkana aktivno del dveh omrežij. V prvem je postavljena v širši kontekst članstva v evropski integraciji, ki gospodarsko integracijo zahodnobalkanske regije z omrežji EU vidi kot predpogoj za institucionalizacijo, zato spodbuja regionalno partnerstvo z državami Zahodnega Balkana. V drugem omrežju pa Slovenija z nacionalno vodenimi razvojnimi cilji podpira interese slovenskega gospodarstva in spodbuja lastno konkurenčnost v odnosu do ostalih članic EU, ki bi prav tako želele

izkoristiti potencialne zahodnobalkanske regije, kot nove potrošniške družbe v procesih menjave blaga, storitev ter cenejše delovne sile.

Z DRP, kot izvedbenim dokumentom razvojnega načrtovanja, ki predstavlja osnovo za izvajanje strukturne politike EU v Sloveniji, se operativno določijo finančni ukrepi ter njihovo financiranje, ki je skladno s proračunskimi sredstvi. Načrtovani izdatki DRP RS po razvojnih področjih v okviru prioritete, ki spodbuja gospodarsko konkurenčnost in hitrejšo rast v letu 2007 znašajo 368,1 mio. EUR. Delež določen za internacionalizacijo slovenskega podjetništva pa v okviru omenjene prioritete predstavlja le 2,55 % sredstev, medtem ko spodbujanju podjetniškega razvoja in povečanje konkurenčnosti pripada nekaj manj kot 14 % vseh sredstev. Največ, 80 % denarnih sredstev te prioritete, Slovenija še vedno namenja za razvoj prometne infrastrukture.

Z aktivnostmi v okviru omenjene razvojno-investicijske prioritete DRP se tako stremi k povečanju konkurenčnosti slovenskega gospodarstva preko spodbujanja inovativnosti, z izgradnjo gospodarskih razvojnih infrastruktur, z vlaganji v turizem, s spodbujanjem domačih in tujih naložb v gospodarstvo, s spodbujanjem podjetništva in internacionalizacije podjetij, s čimer se bo poleg spodbujanja konkurenčnosti prispevalo tudi k oblikovanju odprte družbe. DRP podpira aktivnosti slovenskih podjetij v državah v razvoju preko sodelovanja v programih razvojne pomoči, pri tem pa se med geografske prioritete uvrščajo⁷⁰ tudi države Zahodnega Balkana. Tako lahko zaključim, da je Slovenija z dokumentom DRP v finančni perspektivi 2007-2013 sprejela in vključila v svoje načrtovanje idejo spodbujanja utrjevanja in širitve regionalizma skozi koncept internacionalizacije podjetništva, spodbujanja podjetniškega razvoja in konkurenčnosti. Hkrati se v empiričnem delu diplomske naloge, ki obravnava konkretne javne razpise strukturnih skladov, izkaže, da skoraj dve tretjini (61 %) vseh pobud objavljenih v letu 2007 vključuje koncept regionalizma kot enega od kriterijev vsebinskega vrednotenja projektov. Na podlagi slednje ugotovitve lahko hipotezo 1 tako le delno potrdim, saj se izkaže, da je koncept širjenja in utrjevanja regionalizma, ne glede na vrsto regionalnega sodelovanja, vendarle opazneje zastopan v konkretnih programih strukturnih skladov, kot predpostavljam na začetku.

Analiza finančnih pobud za leto 2007 pokaže, da je na vzorcu razpisov, ki spodbujajo regionalizem kar 64% takšnih, ki regionalizem opredeljujejo kot stopnjo podeželja oziroma geografski vpliv projektov znotraj meja Republike Slovenije. Pridobljena informacija le potrdi, da se tudi v praksi, tako kot na deklarativni ravni predstavljeni v DRP vendarle v

⁷⁰ Kot potencialno zanimivi trgi v razvoju pa se omenjajo tudi države Vzhodne Evrope, Kavkaza in osrednje Azije ter Afrike.

največji meri finančno spodbujajo projekti, katerih primarni cilj je razvoj različnih infrastruktur v subnacionalnih razsežnostih. Tako že potrdim tudi hipotezo 2, v okviru katere predpostavim, da slovenski strukturni skladi v večini ne zasledujejo ideje regionalizma, ki je zmožna odgovoriti na izzive, s katerimi se sooča slovensko gospodarstvo v kontekstu in koheziji z Zahodnim Balkanom. Medtem ko se Slovenija skozi konkretne ukrepe ne opredeli direktno do Zahodnega Balkana, pa to stori EK, ko konec leta 2007, sprejme transnacionalni program sodelovanja za evropsko območje v tranziciji na poti k integraciji - Jugovzhodna Evropa. S proračunom v višini 245 mio. EUR EU skozi cilj programa zasleduje izboljšanje procesov teritorialnega, gospodarskega in socialnega povezovanja, z namenom prispevati h koheziji, stabilnosti in konkurenčnosti regije. Tudi za Slovenijo se pričakuje, da bo poleg aktivne vloge v zgoraj omenjeni pobudi EK, tudi sama skozi lastni OP RR konkretizirala pobudo internacionalizacije slovenskih podjetij in širšega regionalnega sodelovanja z omrežji Zahodnega Balkana v okviru vizije nacionalnih gospodarskih in političnih interesov. Analiza, opravljena na vzorcu razpisov za spodbujanje slovenskega podjetništva v letu 2007, sicer pokaže, da skoraj dve tretjini vseh razpisov med svojimi razvojnimi spodbudami omenja vrednotenje kriterija regionalnega sodelovanja, a se le v 9 % primerov skozi koncept regionalizma vrednoti neposredna prodaja izdelkov / storitev izven meja RS, pri čemer se z razpisom tudi ne opredeli konkretna regija izvoza in se odločitev prepušča podjetjem samim. Predpostaviti gre, čeprav zaradi pomanjkanja informacij to ni mogoče trditi, da slovenska podjetja, ki se prijavljajo tovrstne razpise, najpogosteje vendarle kot izstopno točko izbirajo regijo Zahodnega Balkana. Slovenija namreč od 42.000 aktivnih gospodarskih družb premore 8.300 izvoznikov, pri čemer jih več kot 80 % svoje izdelke ali storitve izvaža prav na Zahodni Balkan, največ na Hrvaško. Vendarle pa me rezultat empiričnega dela diplomske naloge spodbudi, da hipotezo 2 potrdim, saj analiza razpisov kot že omenjeno pokaže, da koncept regionalizma, kot ga podpirajo slovenski podjetniški skladi, objavljeni v letu 2007, išče svoj primarni obstoj v potrebah po gospodarskem razvoju in konkurenčnosti slovenskega gospodarstva na nacionalni ravni, ne v ideji kohezije z Zahodnim Balkanom.

V vzorec zajete strukturne sklade, ki spodbujajo različne vrste regionalizma, lahko tudi segmentiramo glede na področje delovanja in sicer na skupino, ki podpira informacijsko družbo, na področje podpore turizmu, materialnim in nematerialnim investicijam ter razvojno raziskovalnim dejavnostim. Pri tem kriterij regionalizma kot evalvacijska vrednost v procesu točkovanja največjo vrednost predstavlja pri podpori informacijske družbe, in sicer kar 27 % vrednosti končne ocene. Tu velja opozoriti, da razpisi s področja informacijske družbe, bolj kot ostali za svoj končni cilj izvedbe opredelijo subnacionalni teritorij, kar zopet potrdi

osredotočenost na koncept nacionalnega regionalizma. V najmanjšem deležu je kriterij regionalizma predstavljen v okviru razpisov, ki podpirajo turizem, in sicer le 10 % končne ocene vsebinskega točkovanja.

Ob zaključku ugotavljam, da sprejeti koncept spodbujanja slovenskega podjetništva skozi utrjevanje ideje čezmejnega regionalizma predstavlja bolj občasen ukrep kot vsakodnevno prakso. Za razpise za katere se vendarle izkaže podpora aktivnostim za povečanje slovenskih gospodarskih kapacitet v tujini, pa velja, da prepuščajo podjetjem samim izbrati želeno destinacijo izstopne investicije, saj ni posebnih ukrepov, ki bi v okviru strukturnih skladov direktno stimulirali aktivnosti na trgih Zahodnega Balkana. Rezultati pridobljeni v empiričnem delu diplomske naloge so očitno zaznamovani s pojavom monopolizacije domačih interesov s strani nacionalne vlade, ki v osrednje postavlja konkurenčnost in razvoj gospodarstva v okviru subnacionalnega regionalizma, vodenega od zgoraj navzdol in tako ne spodbuja ideje integracije z Zahodnim Balkanom, podprte z modelom večnivojskega partnerstva z EU.

Spodbujanje integracije Zahodnega Balkana naj bi imelo za cilj približati države regije nivoju razvoja in varnosti ostalega dela Evrope. V splošnem je veljalo, da je prvi korak pri integraciji z Evropo ter ostalimi globalnimi strukturami ekonomska integracija, kot najbolj učinkovit način za oblikovanje in širjenje drugih oblik približevanja. Vstop Bolgarije in Romunije med članice EU je pokazal, da zadovoljevanje objektivnih ekonomskih kazalcev ni vedno edini kriterij, ki dodeli člansko izkaznico; še vedno gre predvsem za politično odločitev. Žal se na ta način počasneje odpravljajo razvojna neskladja, saj take države niso zmožne same funkcionirati v okolju, ki ni bil podvržen naravni evoluciji. Zato bo končni uspeh približevanja Zahodnega Balkana evropski družini moral biti odvisen tudi od podpore širše regije in celotne Skupnosti, kar pa se lahko zgodi samo, če bodo posamezne nacionalne države, tudi Slovenija, v bodoče še intenzivneje uresničevale idejo evropske kohezijske politike in prevzemale odgovornost za uspeh integracije zahodnobalkanske regije.

7. LITERATURA IN VIRI

7.1 Literatura

1. Aljančič, Mojca in Sara Dragana Bogdanovič (2000): *Regionalna politika*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
2. Bache, Ian (1998): *The Politics of European Union Regional Policy: Multilevel Governance of Flexible Gatekeeping?* Wiltshire: Sheffield Academic Press.
3. Bache, Ian (1999): The extended gatekeeper: Central government and the implementation of EC regional policy in the UK. *Journal of European Public Policy* 6(1), 28-45.
4. Behrens, Petra in Marc Smyrl (1999): A conflict of rationalities: EU regional policy and the Single Market. *Journal of European Public Policy* 6(3), 419-435.
5. Benz, Arthur in Burkard Eberlein (1999): The Europeanization of regional policies: patterns of multi-level governance. *Journal of European Public Policy* 6(2), 329-348.
6. Bieler, Andreas (2000): *Globalisation and enlargement of the European union: Austrian and Swedish social forces in the struggle over membership*. London: Routledge.
7. Brglez, Milan in Drago Zajc, ur. (2004): *Globalizacija in vloga malih držav: Slovenija v procesih globalizacije*. Ljubljana: FDV.
8. Bučar, Bojko in Irena Brinar (2002): Nekateri pre(po)misleki ob vstopu v EU. *Teorija in praksa* 39(4), 654-668.
9. Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez v sodelovanju z Moniko Kalin-Golob (2002): *Navodila za pisanje: Seminarske naloge in diplomska dela*. 2.izdaja. Ljubljana: FDV.
10. Bučar, Maja, Primož Karnar, Ana Marija Ciraj, Sabina Kajnc (2007): *Strukturni skladi v Sloveniji – zadostno izkoriščen vir?* Ljubljana: FDV.
11. Butala, Marko (2006): *Viri financiranja: Strukturni skladi Evropske unije*. Diplomsko delo. Ekonomska fakulteta: Ljubljana.
12. De Rooij, Rob (2002): The impact of the European Union on local government in the Netherlands. *Journal of European Public Policy* 9(3), 447-467.
13. Dieringer, Jürgen in Markus M. Müller (1998): European union enlargement to the East: The perspectives and expectations of the Visegrad states. V Sruber I. in F. Adam (ur.): *Problems of European integration: the case of the Southern and East Central European Countries*. Ljubljana: FDV.

14. Ellman, Micheal (1997): The Political Economy of Transition. *Oxford Review of Economic Policy* 13(2), 23-32.
15. Fink-Hafner, Danica (2002): Znanost »o« javnih politikah in »za« javne politike. V Danica Fink-Hafner in Damjan Lajh (ur.): *Analiza politik*. Ljubljana: FDV.
16. Fink-Hafner, Danica in Damjan Lajh (2005): *Proces evropeizacije in prilagajanje političnih ustanov na nacionalni ravni*. Ljubljana: FDV.
17. Gorinšek, Matjaž (2004): *Spremembe ekonomskih odnosov med Slovenijo in Bosno in Hercegovino po vstopu Slovenije v Evropsko unijo*. Diplomsko delo. Ekonomsko-poslovna fakulteta: Maribor.
18. Green, Paul Edgar in Donald Stanley Tull (1988): *Research for marketing decisions*. 5th edition. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
19. Grizold, Anton, Eva Vergles in Žiga Fišer (2000): Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo in Slovenijo. *Varstvoslovje* 2(1), 9-16.
20. Gulič, Andrej in Sergeja Praper (1998): Regionalizacija. V Ciril Ribičič (ur.): *Regionalizem v Sloveniji*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije: Zbirka Pravo in politika.
21. Hettne, Björn (1997): New regionalism and the EU enlargement policy. V Jelica Minić: *EU Enlargement: Yugoslavia and The Balkans*. Belgrade: European Movement in Serbia, Institute of Economic Sciences.
22. Jazbec, Milan (2004): Diplomacija malih držav in globalizacija. V Milan Brglez in Drago Zajc (ur.): *Globalizacija in vloga malih držav*. Ljubljana: FDV.
23. Jovanović, N. Miroslav (1997): *European Economic Integration: Limits and Prospects*. London: Routledge.
24. Juri, Luka (2006): *Dezintegracijski elementi v političnih sistemih Socialistične federativne republike Jugoslavije in Evropske unije*. Magistersko delo. Ljubljana: FDV.
25. Keating, Michael in Jones Barry, ur. (2001): *The European Union and the regions*. Oxford: Clarendon Press.
26. Kohler-Koch, Beate (2002): European Networks and Ideas: Changing National Policies? *European Integration online Papers* 6(6), 1-10.
27. Lajh, Damjan (2002): *Pakt stabilnosti: Slovenija – nevladne organizacije (evalvacijska študija)*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

28. Lajh, Damjan (2005): *Izvajanje evropske regionalne politike v Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
29. Lajh, Damjan (2006): *Evropeizacija in regionalizacija*. Ljubljana: FDV.
30. Mehikić, Mojca (2007): *Razvoj načela pogojevanja članstva v EU: primerjava pogojev za članstvo JV Evrope s pogoji predhodnih širitev EU*. Magistersko delo. Ljubljana: FDV.
31. Mrak, Mojmir (2004): *Evropska kohezijska politika*. Ljubljana: izdano v samozaložbi.
32. Mubi-Zalaznik, Alenka (2006): *Podpora Evropskega sklada za regionalni razvoj podjetništvu v Sloveniji*. Magistersko delo. Ljubljana: FDV.
33. Nugent, Neil (2003): *The Government and Politics of the European Union*. Fifth Edition. Durham: Duke University Press.
34. Ribičič, Ciril (1998): *Regionalizem v Sloveniji*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije: Zbirka Pravo in politika.
35. Peters, B. Guy in Jon Pierre (2001). Developments in intergovernmental relations: towards multi-level governance. *The Policy Press* 29(2), 131-135.
36. Plut, Dušan (1998): Evropski model regionalnega razvoja. V Ciril Ribičič (ur.): *Regionalizem v Sloveniji*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije: Zbirka Pravo in politika.
37. Šmidovnik, Janez (1993): Regionalizem v Evropi in pri nas. *Teorija in praksa* 30(3-4), 199-208.
38. Tašić, Predrag in Biserka Povše-Tašić (2000): *Balkan med vojno in novimi priložnostmi*. Ljubljana: Balkan Consulting Povše-Tašić in drugi d.n.o..
39. Van Meurs, Wim (2000): *The Balkans and New European Responsibilities*. Brussels: The Club of Three.
40. Vukadinović, Radovan (2002): *Varnost v Jugovzhodni Evropi*. Ljubljana: FDV.

7.2 Viri

1. *Deklaracija o zunanji politiki* (1999). Dostopno na http://www.mzz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/podzakonski_akti/deklaracija_o_zunanji_politiki_republike_slovenije/ (11. november 2008).
2. *Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007-2013* (2008). Dostopno na http://www.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/drzavni_razvojni_program (9. marec 2008).

3. *Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013* (2006). Dostopno na http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/KOHEZIJA/kohezija-200207/op-ess_vlada-150207_koncno.pdf (9. marec 2008).
4. *Operativni program 2007-2013: Jugovzhodna Evropa* (2008). Dostopno na <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/08/177&format=PDF&aged=1&language=SL&guiLanguage=en> (13. avgust 2008).
5. *Pogodba o ustanovitvi EU* (2004). Dostopno na http://www.univie.ac.at/RI/home/eur/20041101/SL_ECTreaty20041101.pdf (9. marec 2008).
6. *Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti v obdobju 2007-2013* (2006). Dostopno na http://www.ora.si/priloznosti/Program_ukrepov_japti.pdf (16. februar 2008).
7. *Strategija razvoja Slovenije* (2005). Dostopno na http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/strategija_razvoja_slove_nije.pdf (11. december 2007).
8. Štern, Beno (2007): *6-dnevna strokovno vodena priprava konkurenčnih predlogov za pridobitev nepovratnih sredstev EU*. Obisk tečaja, Ljubljana, 12.-17. april.

7.3 Internetni viri

1. European Commission (2008): *The Stabilisation and Association Process*. Dostopno na http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/index_en.htm (10. februar 2008).
2. Finance (2005): *Gospodarstveniki: Internacionalizacija podjetij je nujna*. Dostopno na <http://www.finance.si/show.php?id=132615> (7. julij 2008).
3. Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije (2007): *Balkanski trgi so pomembni za Slovenijo*. Dostopno na <http://izvoznookno.org/novice/?id=7161> (14. april 2007).
4. Majcen, Boris (2002): *Regionalno in prostorsko uravnotežen razvoj. Sintezno poročilo SGRS*. Dostopno na <http://www.sigov.si/zmar/sgrs/raziskave/a9.html> (20. april 2008).
5. Miljovski, Jane in Vančo Uzunov (2002): *International and Regional Economic Integration in South East Europe: The case of Macedonia*. Dostopno na <http://www.wiiw.ac.at/balkans/files/Miljovski+Uzunov.pdf> (7. februar 2008).

6. Ministrstvo za gospodarstvo (2008): *Države Jugovzhodne Evrope in Zahodnega Balkana*. Dostopno na http://www.mg.gov.si/si/delovna_podrocja/ekonomski_odnosi_s_tujino/bilateralni_odnosi/evropske_unije_do_tretjih_drzav/drzave_jugovzhodne_evrope_in_zahodnega_balkana/?type=98 (10. februar 2008).
7. Ministrstvo za zunanje zadeve (2004): *Pakt stabilnosti za JV Evropo*. Dostopno na http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/pakt_stabilnosti_za_jv_evropo/ (29. maj 2008).
8. Pur, Dimitrij (2002): *Strukturni skladi – poraba odobrenih plačil je manjša kot so predvidevale članice*. Dostopno na <http://www.gov.si/arr/3n-eu/1e.html1#2> (15. aprila 2008).
9. Slovenski podjetniški portal (2006): *Izvozniki so gonilo slovenskega gospodarstva*. Dostopno na www.podjetniski-portal.si/downloadfile.aspx?docid=9787 (4. april 2008).
10. Slovenski poslovni teden (2008): *Predsedovanje Slovenije EU in uresničevanje prioritet z vidika gospodarstva*. Dostopna na: <http://spt.gzs.si> (4. april 2008).
11. Slovenska tiskovna agencija (2007): *Zahodni Balkan med prednostnimi nalogami slovenskega predsedovanja*. Dostopno na www.sta.si/svz/index.php?id=11 (15. maj 2008).
12. Služba vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalni razvoj (2007): *Javni razpisi*. Dostopno na http://www.svrl.gov.si/si/javni_razpisi/?tx_t3javnirazpis_pi1%5Bcategory%5D=all&tx_t3javnirazpis_pi1%5Byear%5D=2007 (16. junij 2008).
13. Stability Pact for South Eastern Europe (2005): *About the Stability Pact*. Dostopno na <http://www.stabilitypact.org/> (7. julij 2008).
14. Statistični urad Republike Slovenije (2008): *Izvoz blaga in storitev*. Dostopno na <http://www.stat.si> (7. julij 2008).
15. Štiblar, Franjo (2008): *Razvojne perspektive Zahodnega Balkana*. Dostopno na http://www.zdruzenje-manager.si/storage/3913/14_Razvojne_perspektive_zahodnega_Balkana.pfd (8. avgust 2008).
16. Zupančič, Jernej (2008): *Novejše geopolitične spremembe balkanskega polotoka*. Dostopno na

http://www.zrss.si/doc/GEO_Predavanje%20dr.%20Jernej%20Zupan%C4%8Di%C4%8D.doc (4. september 2008).